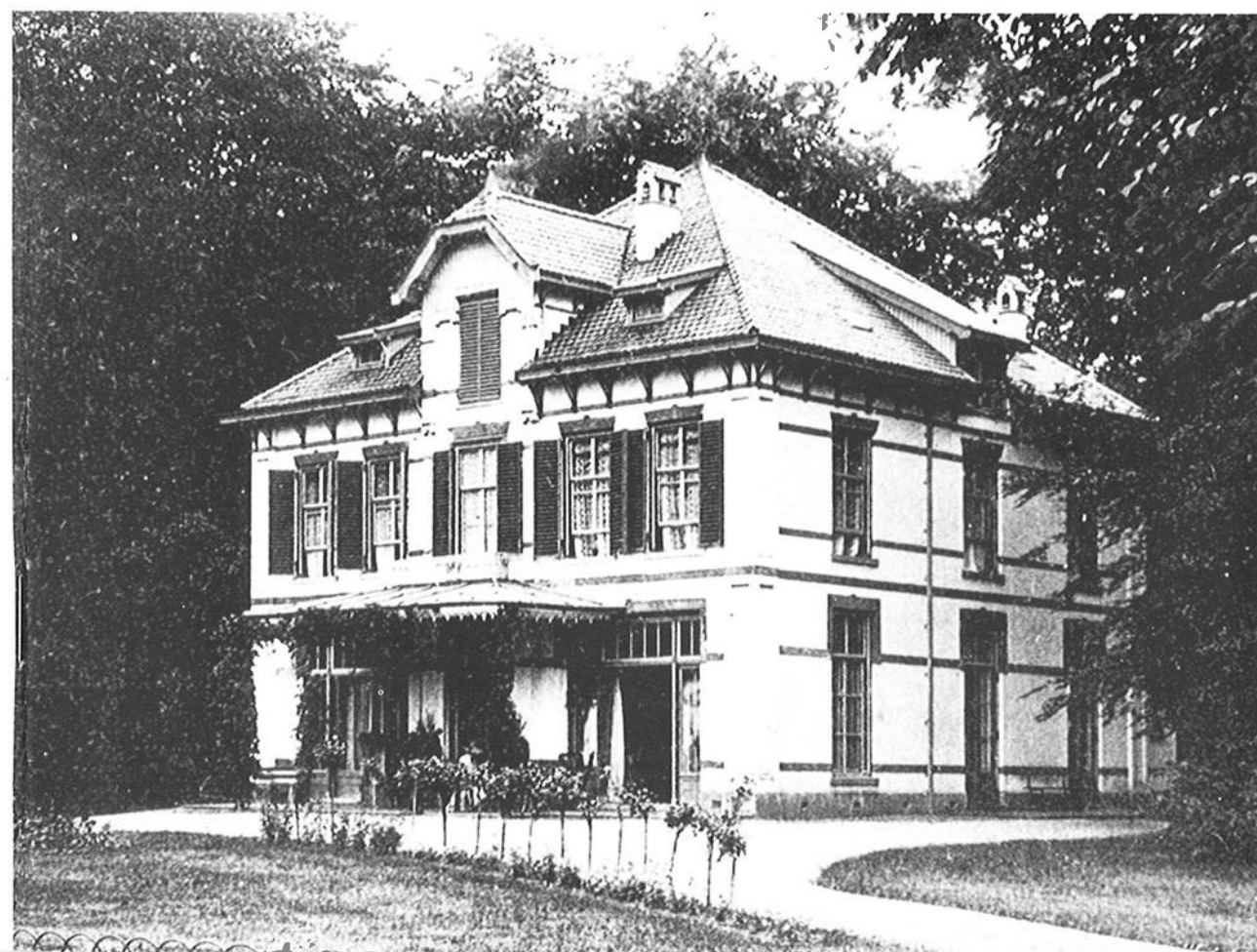

Oudheidkundige Kring Voorst

Kroniek

oudheidkundige kring voorst

opgericht 18 december 1975

Werkruimte

Dorpsstraat 11a, 7391 DC Twello, ingang aan de Dorpsdwarstraat
Geopend: dinsdag/woensdag van 09.00 tot 16.00 en voorts op afspraak. Tel.: 0571 27 7090

E-mailadres: info@okvvoorst.nl - Website: www.okvvoorst.nl

Betalingen uitsluitend via Rabo-rekeningnr.: 36.28.09.267

Ereleden

Mr. J.H. Hermesen, H.J. ten Hove†, J. Lubberts, J.A.M. Schutte-Geurtsen en L. Sevenstert

Dagelijks bestuur

Bert van de Zedde, voorzitter	Kon. Wilhelminaweg 15	7391 ER Twello	0571 27 2943
Johan Homan, secretaris a.i.	Rijksstraatweg 135	7391 MK Twello	06 1004 1921
Wim Wassink, penningmeester	Parkelerweg 25	7391 EV Twello	0571 27 2680
Ruud Egberts	Burg. v.d. Feltweg 29	7391 HL Twello	0571 27 4449
Jan Groenenberg	Hietweideweg 30	7391 XX Twello	0571 27 6037

Werkgroepen/Contactpersonen

Kantoorcoördinator	Truus de Haan-Diks	info@okvvoorst.nl
Bibliotheek	Gerard Vrieling	bibliotheek@okvvoorst.nl
Redactie Kroniek	Auke Vlietstra / Gerrie Groenewold	kroniek@okvvoorst.nl

Lidmaatschap

De jaarcontributie bedraagt € 15,- per persoon.

Voor gehuwden en partners woonachtig op hetzelfde postadres geldt € 18,50.

Voor wijzigingen van adres en/of lidmaatschap via www.okvvoorst.nl

Overige vragen: Tel. 0571 277090 of postbus 170, 7390 AD Twello

Gemeentearchief Voorst

Archivaris Annemarie Geerts	H.W. Iordensweg 17, Twello	gemeentearchief@voorst.nl
	Studiezaal open maandags 9.00-17.00 uur	

Kroniek

De Kroniek beoogt een breed-georiënteerd informatiemedium van de Oudheidkundige Kring Voorst te zijn, een kwartaalblad van en voor de leden. Het verschijnt in de maanden maart, juni, september en december.

Bij het VVV en boekhandel Oonk is het blad ook los verkrijgbaar voor € 5,-.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen is niet toegestaan
zonder schriftelijke goedkeuring van de redactie en de betreffende auteur(s).

Mailadres alléén voor kopij: kroniek@okvvoorst.nl

Druk : Drukkerij Bussloo, Bussloo
Oplage : 650
Omslag : Voormalig Huis Beekzicht te Voorst, zie het artikel op pagina 8
ISSN 1384-8682

DE KRONIEK DIT KWARTAAL:

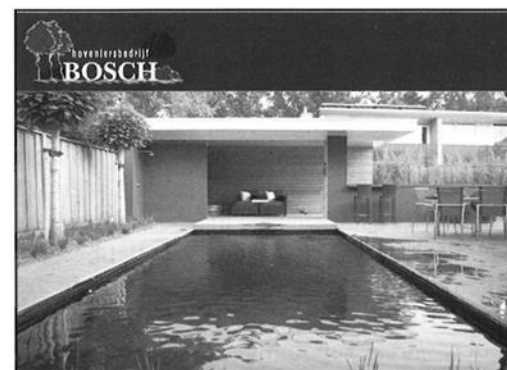
• Inhoudsopgave	1
• Van de bestuurstafel	B. v.d. Zedde 2
• Agenda en uitnodiging jaarvergadering en jaarverslag.....	bestuur OKV 3
• Kroniekpost	redactie 5
• Van onze zusterverenigingen	G. Vrieling 6
• 2012: Het Jaar van de Historische Buitenplaats.....	redactie 7
• Landgoed Beekzicht in Voorst.....	A.A.Vlietstra en G. Groenewold 8
• Levensschets van ds. D. Lekkerkerker (1915-2001)	J. Kräijjo-Holleman 13
• Uit de geschiedenis van de Dorpskerk	D. Lekkerkerker † 15
• Met de pen door Voorst	H.G.H. v.d. Goot-v. Eck en J. Lubberts 22
• Het merkenboek van Voorst en Noord Empe (2).....	B.W. van 't Erve en J. Lubberts 24
• De 'opa van de thee' als polderjongen	W. Tempelman 26
• Een oude herinnering	B. ten Bosch 32
• Kinderarbeid en schoolverzuim	J. Lubberts 34

Aan deze Kroniek werkten verder mee:

W. Wassink en S.J.Th. Homan

Foto's: OKV archief tenzij anders vermeld

Uiterste datum inleveren kopij nummer 2/2012: 4 juni
via kroniek@okvvoorst.nl

Hoveniersbedrijf Bosch

Koppelstraat 42, 7391 AK Twello

T: 0571-270473
F: 0571-270022
W: www.detuinenvanbosch.nl
E: info@detuinenvanbosch.nl

ER GROEIT IETS MOOIS UIT ONZE HANDEN

VORDERMAN TUINMEUBELEN

3000 M2 TUINMEUBELSHOW

VORDERMAN TUINMEUBELEN
Wijkseweg 7, 7396 BC Terwolde
(naast de molen) [T] 0571-292121
www.vordermantuinmeubelen.nl

Van de bestuurstafel

Bert van de Zedde

In de afgelopen periode heeft de vereniging weer veel activiteiten uitgevoerd. De voorbereiding en uitvoering van de eerste tentoonstelling in eigen huis is inmiddels achter de rug en erg goed verlopen. Hulde aan de organiserende vrijwilligers en de geschreven positieve reacties van de bezoekers zijn daarbij allemaal lovend.

Ook de officiële opening van ons pand is goed verlopen. De ludieke wijze waarop de notaris de openingshandeling verrichtte en de daarbij aansluitende woorden van burgemeester Peninx blijven nog nazingen. Toch zijn wij nog niet helemaal op orde in onze accommodatie. De verlichting moet nog worden afgewerkt en de keuken vraagt om een verfje en wandafwerking. De vervanging van de boiler en de twee CV-ketels door eigenaar Goed Wonen zal op termijn de verwarmingskosten drukken en dat is hoopgevend. De tegels tegen de achterwand van de keuken zijn gezet door bouwbedrijf Gebr. Horstink uit Twello.

De fotogroep heeft al veel werk gemaakt van de herinrichting van de ruim 25.000 foto's in digitale bestanden en is gestart met de controle en invoering van 'oude' dia's, negatieven in dit digitale bestand. Een geweldige klus die zeker dit jaar de betreffende vrijwilligers bezig zal houden.

Nu wij al weer enkele maanden in 2012 actief zijn kijken wij op de komende ledenvergadering terug naar 2011. Financieel leveren wij wat in, maar dat is van te voren duidelijk afgesproken binnen het bestuur en uiteindelijk sluiten wij het jaar af met een goed gevoel. De bezoekers-aantallen nemen toe, maar liefst 16% komt van buiten de Stedendriehoek en 7% zelfs uit het buitenland. Een goede zaak. De vraag naar onze uitgaven - foto's, boeken, Kroniek- stijgt en dat is goed voor onze kas. Ook het aantal leden neemt gestaag toe.

In 2012 mogen wij -tot nader order- gebruik maken van het woonhuis aan de Duistervoord-

seweg 104 voor opslag van fysieke gebruiksvoorwerpen uit grootvaders tijd. Wel moeten wij daar dit jaar een bestemming aan geven gezien de ontwikkelingen van de omliggende terreinen voor nieuwbouw.

Ook de bestuurssamenstelling gaat wijzigen nu voorzitter en penningmeester hebben aangegeven te stoppen. Het zoeken naar kandidaten start zo spoedig mogelijk en tot die tijd worden de lopende zaken gewoon uitgevoerd en waar nodig nieuwe activiteiten opgestart. Mogelijk kan het bestuur in april, tijdens de ledenvergadering, al met een voordracht naar de leden komen.

Dit jaar zijn alle lezingen weer ingevuld en als u dit leest hebben wij de eerste in het Dorpshuis van Voorst achter de rug. Ook denken wij nu al na over onze aanwezigheid tijdens de Klompendagen op 7, 8 en 9 september a.s. Het bestuur wil dan graag het accent leggen op de historische plekken rondom de Dorpskerk, de oude brink. De Dorpsstraat kan dan een meer centrale rol vervullen binnen het klompenfeest 2012. De eerste verkennende gesprekken vanuit het bestuur met de Stichting Klompenfeest Twello hebben plaatsgevonden en lijken uit te monden in een ruime aanwezigheid van de Oudheidkundige Kring Voorst tijdens de klompendagen. Het hoe en op welke manier wij hierin participeren, werken wij de komende maanden verder uit.

Graag nodigen wij u uit voor onze ledenvergadering en lezing op 19 april a.s. in Brasserie Restaurant Korderijnk in Twello, waarvan de agenda hieronder te vinden is.

Wij begroeten dan ook graag onze nieuwe leden: Dhr. J.W.M. Hulman, Dhr. Gerritsen, Dhr. en mevr. O. Bouwmeester, Dhr. M.E ten Raa, Dhr. W. van Dhr. H.G. Overvelde, Dhr. J.H.M. Overvelde, Ee, Dhr. J.H. Verboom, Mevr. A. van Amerongen-Mevr. J. Beumer-Schuitert, Dhr. J.A.H. Mentink, Wassink, Mevr. J.M. van der Sluis-Nefkens.

Uitnodiging ledenvergadering 19 april 2022

Graag nodigen we u uit voor onze jaarlijkse ledenvergadering donderdag 19 april a.s.

Datum : 19 april 2012

Locatie : Brasserie Restaurant Korderijnk, Stationsstraat 31 te Twello

Aanvang : **20.00 uur, alleen toegankelijk voor leden**

Zaal open : vanaf 19.30 uur

Agenda

Opening / mededelingen

Verslag jaarvergadering 2011

Jaarverslag 2011 (in deze Kroniek)

Financieel jaarverslag 2011

Verslag kascommissie

Begroting 2012

Bestuurssamenstelling

Rondvraag

Sluiting huishoudelijk gedeelte.

Pauze

Aansluitend om 21.00 uur **voor leden en niet-leden**

Een lezing met veel beeldmateriaal door Gerard van Zijl, lid van de OKV over landhuizen in de omgeving van Twello.

De omgeving van Twello is rijk aan Buitens en Landhuizen. Dit vindt zijn oorzaak in het feit dat "rijke stedelingen" vooral uit Deventer, in de 18e eeuw, boerderijen met naastgelegen grond kochten en hier buitenplaatsen met landgoederen van maakten.

De lezing is toegankelijk voor niet-leden van de OKV, zij betalen € 2,50 entree.

1. Algemeen

Het afgelopen jaar is voor de OKV bepaald dynamisch te noemen. Hoogtepunt was zondermeer de verhuizing naar de nieuwe locatie. In dit jaarverslag een korte terugblik.

2. 2011 in cijfers

In 2011 groeide het aantal leden opnieuw. Het aantal geregistreerde bezoekers van de studiezaal steeg van 78 naar 87. Daarvan komt 68% uit de gemeente Voorst, het overige deel uit de brede regio en soms van daarbuiten. Doel van de bezoekers is het zoeken van foto's (18%), genealogisch onderzoek (13%), geschiedenis van huizen/boerderijen (9%), begraafplaatsenonderzoek (28%) en het kopen van een boek (8%). Van de bezoekers is 25% lid van de OKV, de rest is geen lid. Sommigen worden ter plekke lid (5%).

3. Bestuur

In het afgelopen jaar is het bestuur behoorlijk constant geweest, met Bert van de Zedde (voorzitter), Wim Wassink (penningmeester), Jan Groenenberg (lid), Ruud Egberts (lid) en Truus de Haan (vertegenwoordiger vrijwilligers). Alleen de functie van secretaris was tot september 2011 vacant. In die maand is Johan Homan als secretaris ad interim tot het bestuur toegetreden. Op de ledenvergadering van april 2012 zal zijn functie aan de leden worden voorgelegd. Het bestuur vergadert elke tweede woensdag van de maand. De lijnen binnen het bestuur zijn kort en prettig.

4. Financiën

Met Wim Wassink als penningmeester is het jaar financieel goed verlopen. Niet alleen in cijfers, maar ook in organisatie. De administratie is goed op orde en de contributie-inning verloopt structureel goed. Het OKV laat een financieel gezond beeld zien.

5. Huisvesting

Zoals in de inleiding al genoemd, is in het afgelopen jaar afscheid genomen van de oude en krappe locatie aan de Duistervoordseweg 104. De houdbaarheid van de antikraakafpraak was eindig voor de opslag in de ruimten van de kantoren Van der Belt. In het woonhuis mag de OKV nog wat langer materiaal opslaan. De OKV is blij met de mogelijkheid die zich aandienende in het huis *Hof ten Dale* aan de Dorpsstraat. De OKV werd medehuurder met de Kunstkring. De voorbereidingen voor de verhuizing en de inrichting zijn uitgevoerd door de vrijwilligers. Hiermee is weer aangetoond hoe waardevol de inbreng van de vrijwilligers is. Er is nu een prachtige huisvesting, met studiezaal, bibliotheek, vergaderruimte en dat alles in een historisch pand in het hart van Twello. De officiële opening door burgemeester Penninx vond weliswaar in 2012 plaats, maar wordt hier toch genoemd. Met de ondertekening van de openingsakte door de burgemeester heeft de OKV weer een nieuw hoofdstuk aan haar 37-jarige bestaan toegevoegd.

6. Lezingen 2011

Dit jaar zijn weer vier lezingen gehouden in verschillende dorpen van de gemeente Voorst. In Terwolde gaf de heer Van Zijl op 3 maart een lezing over oude glasnegatieven van Deventer. Na de pauze van de jaarvergadering in Twello op 21 april hield de heer Otten een voordracht, over *Het optreden van Lebuïnus en de kerstening van de Saksen*. De heer Van Hemmen hield op 22 september te Wilp een lezing over de Bandijk te Voorst. Tenslotte verzorgde de heer Hermsen op 24 november een lezing in de vernieuwde dorpskerk te Twello over de geschiedenis van de dorpskern van Twello. Dit mede naar aanleiding van het nieuwe onderkomen van de OKV. Alle sprekers mochten zich verheugen in vele belangstellende bezoekers.

7. Activiteiten

Op 27 augustus werd een excursie voor leden en vrijwilligers georganiseerd met een bezoek aan de Kribbe en een wandeling over de Wilpse Klei. Verder was er een rondgang met de heer W. Gooiker, langs de IJssel. De terugweg voerde over de dijk, waardoor de Wilpse Klei van een geheel andere kant werd bekeken. De heer Gooiker boeide, want hij vertelde met veel liefde over het gebied.

8. Tot slot

Het bestuur kijkt terug op een goed jaar voor de OKV. De huisvesting is goed voor elkaar en financieel staat de OKV er goed voor. Belangrijkste is echter de vaststelling dat er vrijwilligers zijn die de OKV een warm hart toedragen. Zonder hen geen OKV. Het bestuur neemt zich voor om dat ook in 2012 steeds weer te onderkennen, om de positie van de OKV in de Voorster samenleving te bevestigen en te versterken.

KRONIEKPOST

Nieuwe aanwinsten voor de bibliotheek:

Gekregen van o.a. Historische Vereniging Ampt Epe; Elizen Vastgoed; Gemeentearchief Voorst; mevrouw Willemsen; familie Siër; familie Balster

- D.V.D. Over bekers, beken en bewoners. De Eper canon in beeld.
- 'Markant Twello', uitg. Elizen
- Grote Historische Atlas Gelderland
- Historische Atlas
- 'Hof te Voorst'.
- Kadastrale atlas Voorst-Wilp 1832.
- Fotoatlas Gelderland.
- Geïllustreerde atlas der gehele aarde - door R. Noordhoff (1904)
- Groote Historische Schoolatlas- door H. Hettema Jr. (1923)
- Grote Topografische Atlas van Nederland uitg. Wolters-Noordhoff
- Deel 1: West-Nederland
- Deel 2: Oost-Nederland
- Deel 3: Zuid-Nederland
- 'Thuyss opt Loe' door W. Kroon
- Mooi Gelderland- Handboek - Geldersch Landschap + Geldersche Kastelen
- 'Water onder ons' - uitg. t.g.v. 50 jr. bestaan N.V.Waterleiding Maatsch. Gelderland (1988)
- 'Zoo is Gelderland' samengesteld door Johan Wesselink (1941) uitgeverij Strengtholt
- 'Het Gelders landschap 1929 - 1989' (60-jaar bescherming van natuur en cultuur)
- 'De verzamelingen v.d. Gesch.kundige Ver. Oranje-Nassau i.h. Paleis Het Loo' (catalogus van schilderijen)
- 'Archeologie in Nederland' (De rijkdom v.h. bodemarchief) door W.A. van Es e.a.
- 'Kleine Schoolatlas der Vaderlandse en Algemeene Geschiedenis' (1925) door dr. M.G. de Boer en H. Hettema Jr.
- 'Tweeduizend Jaar Geschiedenis van Gelderland' door Klaas Jansma en drs. Meindert Schroor
- 'Herfsttij der Middeleeuwen' door Johan Huizinga
- 'Gemeenet wapens in Nederland' (1914-1989), uitg. VNG-uitgeverij
- 'Veluws Water-Tien eeuwen waterbeheer op de Veluwe', uitg. van Waterschap Veluwe
- 'Natuurontwikkeling in waterwingebieden in Gelderland' uitgave Waterleiding Maatschappij Gelderland

Bier brouwen op de Veluwe, Evert de Jonge.

Een reis door het heden en verleden van bier, hop en brouwerijen. (Barneveld 2011, Schaffelaarsreeks nr. 51, 125 pag., rijk geïllustreerd 'full color', ISBN: 978 90 8788 152 8)

Al in de oudheid dronk men bier, zo ook de op de Veluwe wonende volken. De oudste schriftelijke bronnen over brouwerijen stammen uit de middeleeuwen, toen in de Veluwe steden en kloosters een bescheiden bierproductie op gang kwam. Het groeiende aantal Veluwe brouwerijen bleef echter in het niet in vergelijking met bijvoorbeeld de bekende brouwersteden als Delft en Haarlem. Omstreeks 1700 waren er ongeveer 100 brouwerijen op de Veluwe. Toen in de late 17^e eeuw koffie en thee langzamerhand het westen van Nederland veroverde, volgde ook de Veluwe. Toch waren er in 1750 nog 73 brouwerijen op de Veluwe! Nadat ook het platteland het

bier liet staan en de accijnzen omhoog gingen verloren de brouwers de slag. In de 19^e eeuw zouden slechts een handvol brouwerijen actief blijven, zoals Het Witte Paard in Elburg. De laatste van deze ambachtelijke ondernemingen sloten voor 1900 hun poort, mede wegens de opkomst van de stoombierbrouwerijen. Op de Veluwe zouden drie stoombrouwers actief worden, maar door concurrentie van de grotere bierbrouwerijen sloten ook zij in het begin van de 20^e eeuw hun ondernemingen. Het langs hield stoombierbrouwerij De Kroon in Arnhem het vol; een verhaal apart.

Dan was er ook nog de hopteelt (in Emst) met zijn eigenaardige drogerijen: de hopeesten. Helaas is daar vrijwel niets van bewaard gebleven. Thans is er op de Veluwe weer hop aangeplant. Het boek sluit af met een reis over de Veluwe, waarin van ieder dorp of stad de herinneringen aan de bier- en brouwcultuur evenals de huidige stand van zaken wordt meegedeeld.

Van onze zusterverenigingen

'De Marke' (december 2011)

Een verhaal over kasteel 'Ter Horst' in Loenen en de tuinaanleg door de beroemde tuinarchitect Leonard Springer (1855-1940). Deze tuinarchitect heeft na zijn eerste tuinontwerp in Loenen nog verscheidene opdrachten verkregen van eigenaren van huizen tussen Apeldoorn en Voorst. Zo zijn er van hem tuinprojecten geweest bij 'Paleis Het Loo' (1907), 'Spelderholt' (1907-'08), Huize 'De Beele' te Voorst (tussen 1908 en 1916), Huize 'Voorstonden' (1909), 'Goot Engelenburg' (1911), Huize 'Veldkant' te Eerbeek (tussen 1912 en 1918), kasteel 'De Lathmer' (1916) en 'Klein Engelenburg' (1916). [red: ook bij landgoed 'Beekzicht', zie het artikel in deze kroniek] Het is mogelijk, dat de toenmalige bewoner/eigenaar, baron Melvil van Lynden, van kasteel

'Ter Horst' een rol heeft gespeeld voor het verkrijgen van zoveel belangrijke opdrachten voor Springer.

Genealogischedag in Gorssel

Zaterdag 19 mei 2012 organiseert de werkgroep genealogie van de Oudheidkundige vereniging "De Elf Marken" te Gorssel haar achttiende Genealogische dag in de locatie:

De Brink (naast NH kerk)
Hoofdstraat 27
7213 CV te Gorssel

Deze dag begint 's morgens om 10.00 uur en duurt tot ongeveer 16.00 uur. Centraal staat dit jaar de **familie Wiltink**. Meer informatie over de genealogische dag is te vinden op www.deelfmarken.nl.

2012: Het Jaar van de Historische Buitenplaats

Redactie Kroniek

Op donderdag 29 maart 2012 startte het 'Jaar van de Historische Buitenplaats 2012'.

De Stichting Themajaar Historische Buitenplaatsen 2012 is er op gericht om veel meer mensen in ons land bekend te maken met historische buitenplaatsen en daarmee aandacht te vragen voor het behoud van dit belangwekkend culturele erfgoed.

Volgens de stichting is een buitenplaats een monumentaal huis, vaak met bijgebouwen, dat een harmonieus en onlosmakelijk geheel vormt met een omliggende tuin of park.

Eind maart werd het 'Jaar van de Historische Buitenplaats 2012' geopend, met o.a. de presentatie van het speciaal voor dit themajaar geschreven boek 'De buitenplaats en het Nederlandse landschap'.

De OKV wil dit jaar in Kroniek extra aandacht besteden aan de buitenplaatsen en landgoederen in onze gemeente. In elk nummer komt een landgoed of buitenplaats aan de orde. Hoewel landgoed Beekzicht volgens de definitie van de stichting geen buitenplaats is, besteden we er in dit nummer een artikel aan. Een tweede artikel

gaat over een bewoner van het Hunderen, Johannes Kerkhoven, die van 1809 tot zijn dood in 1859 dit buitenhuis bewoonde.

Op de site van de stichting Themajaar Historische Buitenplaatsen 2012 staan uit onze gemeente de volgende buitenplaatsen genoemd:

In Twello: 't Holthuis, De Parckelaer, Het Hartelaar, Huize Hunderen, Huize Cruysvoorde, Huize De Steltenberg. In Voorst: De Poll

In Wilp: Grote Noordijk, Het Schol, Klein Noordijk, In Terwolde: De Matanze.

Het Jaar van de Historische Buitenplaats staat in het teken van toegankelijkheid. Alle activiteiten die georganiseerd worden zijn te vinden op de site van de stichting: www.buitenplaatsen2012.nl

De redactie vraagt u ons aan te geven welk buitenhuis of landgoed u graag in een volgend nummer zou zien belicht.

Reacties op kroniek@okvvoorst.nl

Huize Cruysvoorde in Twello
bron: www.cruysvoorde.nl

Landgoed Beekzicht in Voorst

Auke Vlietstra in samenwerking met Gerrie Groenewold

Rond 1820 koopt mr. Hendrik Jan Thoof (1787-1866) uit Zutphen landbouwgronden en de 17^e eeuwse herenboerderij De Adelaar aan, toen nog den Arend geheten, ruim 20 hectare groot. De pachter en vorige eigenaar (Frederik Massink) verplichtte zich bij de verkoop een kamer voor die nieuwe eigenaar in de boerderij te reserveren. Dit gebruik is tot begin 20^e eeuw voortgezet. Met deze aankoop werd de basis gelegd voor de vorming van het landgoed Beekzicht.

In van der Aa (1841) lezen we:

BEEKZIGT, buitengoed, op de *Veluwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Veluwe*, arr. en 7 u. N. ten O. van *Arnhem*, kant. en $2\frac{1}{2}$ u. O. ten Z. van *Apeldoorn*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. W. van *Voorst*.

Het is ruim 3 bund. groot en behoort thans in eigendom aan den Heer Bavincks.

DEER (DE) Imported from Poland and Collected from

Rond 1844 verschoont de naam Beekzicht voor
eerst op de zogeheten “IJsselkaart van Van der
Kun en Musquettier. Op een kaart [kaart van
Hottinger (1781)] staat bij de plaats van het
oude huis Beekzicht een erf met de naam ‘Het
Hart’ vermeld. Op de kadasterkaart van 1832
‘Het Hert’ genoemd. Dit was een herberg die
juist ten zuiden van de Voorsterbeek lag, aan de
westkant van de straatweg door Voorst. Warner
Hendrikszoon Woudenberg was tussen 1691 en
1720 eigenaar en hospes van deze herberg.
’t Rode Hert raakte omstreeks 1813 als herberg
buiten gebruik. Nadien werd in het pand korte
tijd een landbouwschool ondergebracht. Het
pand werd in 1857 afgebroken. Op dezelfde
plaats bouwde de Zutphense familie Brunings
in 1859 haar buitenhuis Beekzicht.

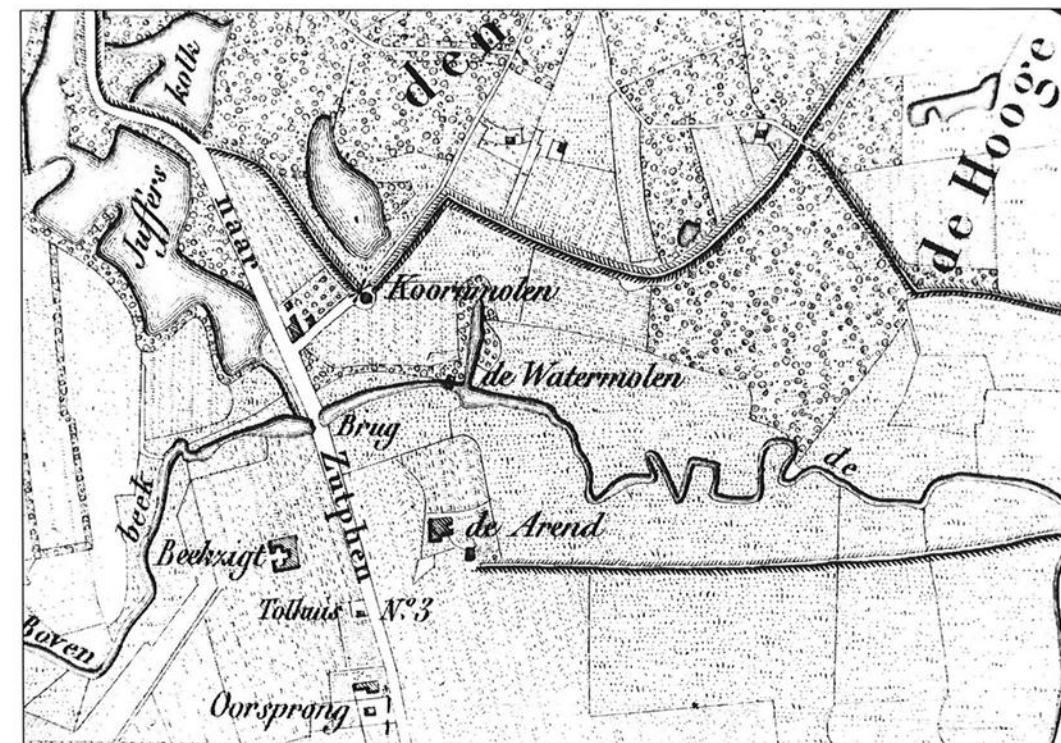
In 1864 kocht Bernard Engelbart Roelvink, die getrouwd was met een dochter Van Hendrik Jan Thooft, nl. Eleonore Christine Albertine, het buitenverblijf Beekzicht, gelegen naast de boerderij (de Arend) van zijn schoonvader. Al snel daarna overleden beide echtelieden, nl.

Eleonore in 1865 en Bernard begin 1866. Nadat ook Hendrik Jan Thooft eind 1866 overleed, kocht zijn zoon Jacobus Thooft de onverdeelde helft van Beekzicht van de erven van zijn zwager Bernard Engelbart Roelvink. Zo kwam het hele landgoed in bezit van Jacobus Thooft.

Op het terrein van Beekzicht bevindt zich ook het begin 19^e-eeuwse tolhuis (1801), gebouwd vanwege de tolheffing op de verharde Rijksweg tussen Zutphen en Apeldoorn. In 1900 verdween de Rijkstol en verkocht de staat dit rijksmonument aan Beekzicht.

De Voorsterbeek doorsnijdt het gebied en vormt de ruggengraat van landgoed Beekzicht.

Het landgoed ligt op de overgang van de Veluwe naar het dal van de IJssel. Tot diep in de twintigste eeuw stroomde het water van de Voorsterbeek vrijuit in de IJssel en kon omgekeerd het hoge water van de IJssel tot overstromingen van deze laagten leiden. De vele kolken in het gebied zijn de stille getuigen van dijkdoorbraken en overstromingen. De zijarm van de Jufferskolk werd vroeger als zwemwater gebruikt door de

detail van een kaart van L.J.A. van der Kun en R. Musquetier van het IJsselgebied (1844)

familie en tegenwoordig wordt de Jufferskolk als visvijver voor de plaatselijke visclub gebruikt of in de winter om op te schaatsen. Het landschap op het landgoed wordt dan ook gekenmerkt door variatie in hoogte vanwege de dekzandrug, ruggen en geulen, kolken en dijken.

De veertiende-eeuwse Bandijk slingert parallel aan de Voorsterbeek door landgoed Beekzicht. Deze doet geen dienst meer als waterkering, maar vormt wel een belangrijke cultuurhistorisch element. Door de ligging landinwaarts en de begroeiing met bomen vormt het tegenwoordig een uniek landschapselement. Het is de enige waterkering in Nederland die in een bos- en heidegebied ligt.

Het landgoed heeft een langgerekte vorm, mogelijke een bewuste keuze van Thooft.
Het familieverhaal gaat dat hij gericht kocht, om-

dat langs de beek de beste gronden lagen: *“als er distels stonden waar je een paard aan vast kon binden dan was het goed”*. Wat misschien ook meespeelde, was dat de Voorsterbeek bovenstrooms de watermolen (nabij Beekzicht), mogelijk bevaarbaar was met een platte schuit. Een oude kaart geeft een suggestie in die richting.

Het eerste Huis Beekzicht is in 1857 gesloopt. Gezien de naam was het woongedeelte van het gebouw gericht op de Voorsterbeek. In 1859 werd het tweede Huis Beekzicht gebouwd.

Bij de kern van het landgoed op de rijkere gronden vormen weelderige oude loofbomen een parkachtige setting. Op de kaart van 1900 is een brug ten westen van Beekzicht over de beek getekend, waardoor contact met het Juffersgat en het parkachtige bos ontstond.

De beroemde tuinarchitect Leanard Springer heeft aan het begin van de 19^e eeuw -net als verschillende andere parken van Voorster buitenplaatsen- het park van Beekzicht mede vormgegeven. Ook nabij de oude hoeven en op de oude erven zijn oude beplantingen karakteristiek, zoals lei-linden aan de voorgevel en restanten van hoogstamfruitboomgaarden.

Jacobus Thooft vergrootte het landgoed met boerderijen, landbouwgronden, heideterreinen, natte graslanden en bossen. Rond 1900 is het landgoed al 350 hectare groot. Bij het overlijden van Jacobus Thooft in 1902 vererven zijn bezittingen in vrouwelijke lijn (via zijn moeder) en worden verdeeld onder drie broers Bosch van Rosenthal.

Beekzicht komt in eigendom van L.H.N. Bosch Ridder van Rosenthal (1884-1953). Begin twintigste eeuw worden de uitgestrekte gronden van het Appensche Veld verworven. In 1925 is het

voormalige koetshuis afgebroken en vervangen door een garage en paardenstallen, die in 1939 zijn verbouwd tot een dubbel woonhuis.

Het tweede Huis Beekzicht is begin jaren 1940 afgebroken, waarbij de kelders van het huis bewaard zijn gebleven.

Landgoed Beekzicht omvat nu ongeveer 450 hectare en strekt zich uit van het Appense Veld tot aan de IJssel. Het landgoed kan worden gekarakteriseerd als een agrarisch-natuur landgoed.

Landgoed Beekzicht (eerste helft 17^e eeuw) bestaat voor een deel uit oude cultuurgrond, met boerderijen als de Middelbeek, de Kolke (1405), de Adelaar (1607), eerst genoemd de Nattelt of de Arend, de Peppelenbosch (eind 17^e eeuw), Groot Hissink (1838), en Welgelegen (1880).

Anderzijds heeft het ook kenmerken van een negentiende-eeuws ontginningslandgoed.

De Voorster goederen gaan na overlijden van

Het in 1859 door de familie Brunings uit Zutphen gebouwde 2e Huis Beekzicht.

L.H.N. Bosch van Rosenthal over op zijn oudste zoon L.H.N.F.M. Bosch van Rosenthal (1914-2004). Deze richt met financiële steun van zijn vrouw J.M.A. den Tex in 2000 de besloten vennootschap 'Landgoed Beekzicht B.V.' en de 'Bosch van Rosenthal Stichting' op. Het dagelijkse beheer van het landgoed wordt gevoerd door een toezichthouder die in dienst is van het landgoed.

De doelstelling van het landgoed is: "De instandhouding en beheer, mede door middel van exploitatie, van het landgoed 'Beekzicht' in Voorst met zijn landerijen en opstallen, lanen en natuurterreinen met bijzondere zorg voor het behoud en de ontwikkeling van het aan dat landgoed eigen natuur- en landschapsschoon, alsmede het handhaven en uitbouwen van de sociale en maatschappelijke functie in de Voorster gemeenschap."

Landbouw is een belangrijke functie op landgoed Beekzicht, omdat het landgoed altijd een productiefunctie heeft gehad. Het landgoed verpacht tegenwoordig 6 boerderijen op historische erven. Het gehele landbouwareaal van het landgoed bedraagt 257 hectare.

Het in 1939 verbouwde voormalige koetshuis wordt momenteel bewoond door de toezichthouder van het landgoed en wordt door de familie gebruikt als verblijfsruimte.

In 2010 is deze voormalige wagenloods 'Klein Java' opgeknapt en verbouwd tot multifunctionele ruimte die wordt gebruikt als kantoor en bestuursruimte. Tevens worden hier de familiestukken bewaard die herinneren aan de drie broers Bosch Ridder van Rosenthal en mevrouw J.M.A. Bosch van Rosenthal-Den Tex.

Op landgoed Beekzicht wordt volop gewandeld. Naast de wandelgelegenheid voor lokale bewoners, zijn er ook vele routes die het landgoed aandoen. Zo heeft de gemeente Voorst in samenwerking met de VVV en stichting Toer de Boer een folder met wandelingen

rondom Voorst uitgebracht. De wandelroutes doorkruisen landgoed Beekzicht voornamelijk ten westen van de Rijksstraatweg. Daarin zijn ook bezienswaardigheden en activiteiten van bedrijven aangegeven.

Daarnaast wordt landgoed Beekzicht doorkruist door twee landelijke wandelroutes. Het 'Marskramerpad' is een meerdaagse wandelroute van Den Haag naar de Duitse grensplaats Bad Bentheim. Het pad voert van West- naar Oost-Nederland door een dwarsdoorsnede van de Nederlandse landschappen.

Het streekpad genaamd 'Hanzestedenpad' voert door de IJsselvallei. Bij landgoed Beekzicht volgt het pad de rivierdijk met imponerende vergezichten en passeert erf Middelbeek.

Recentelijk is het kerkpad nabij de kerk van Voorst hersteld. Deze loopt in zijn geheel over de grond van landgoed Beekzicht. Het pad wordt veel gebruikt door de lokale bevolking en dagtoeristen. Ook het fietsknooppunten-netwerk kruist het landgoed op de Voorsterklei en bij het Appense bos.

De beheerders van landgoed Beekzicht kregen de laatste jaren te maken met diverse ontwikkelingen.

Een kans vormen de plannen rond het zgn. hermeanderen van de Voorsterbeek. Er wordt een bypass gerealiseerd die er voor zorgt dat vissen vanuit de IJssel in de Voorsterbeek kunnen komen. De bypass wordt gegraven in de oorspronkelijke loop van de Voorsterbeek. In de Voorsterbeek zelf wordt een natuurvriendelijke oever aangelegd die dient als leef- en voortplantingsgebied voor vissen.

Er worden drie poelen aangelegd voor zeldzame fauna in het gebied. Onder andere de poelkikker en ringslang leven hier. De inlaat van de bypass loopt door een archeologisch hoogwaardig gebied. Hier wordt de inlaat, uitgevoerd als klepstuw met vispassage, onder archeologische begeleiding gegraven.

Een bedreiging voor het landgoed is de voorge-

nomen dijkverlegging in het kader van het plan 'Ruimte voor de Rivier', waardoor het landgoed een stukje van een bijzonder heggeland zal moeten missen. Ook de aanleg van de rondweg, afhankelijk van de gekozen variant, zal op het landgoed ingrijpen.

Geraadpleegde en geciteerde bronnen:

De website van landgoed beekzicht:

www.landgoedbeekzicht.nl

Een commissaris in het verzet, Jhr. Mr. Dr. L.H.N. Bosch ridder van Rosenthal,

door dr. G. van Roon, Voorhoeve Kampen, 1999

De geschiedenis van dorpsherberg De (Bonte)

Beer in Voorst door mr. J.H. Hermesen, uitgave:

Woningbouwstichting "Goed Wonen", 1986

Cultuurhistorische en ecologische analyse Landgoed Beekzicht door Lantschap, adviesbureau voor landschap en cultuurhistorie te Haaften, mei 2008.

Beekzicht in zijn geheel behouden en beschermd als voorbeeld voor andere landgoederen, bureau Eelerwoude te Goor, 2009

Landgoedvisie Beekzicht, bureau Eelerwoude, Goor, 2010

Verslag Expertmeeting op Beekzicht, 26 september 2011 door Wing, partner in ruimte en ontwikkeling, Wageningen

Website Waterschap, www.veluwe.nl, project Voorsterbeek.

Genlias, een landelijke database met informatie uit de officiële akten van de burgerlijke stand.

de Adelaar, foto Stichting Historisch Boerderij-Onderzoek

In het boek 'Wandelingen door Nederland met pen en potlood. Deel 1" (1875) van Jacobus Craandijk lezen we:

Even buiten het dorp stroomt de Loenensche beek, die een' waterkorenmolen in beweging brengt, - die

kostbare stoffaadje voor menig Geldersch landschap! - en in de nabijheid trekt een boerenhuis de aandacht door de zware eiken, die het half verbergen. Men zoekt daar evenwel geen antiquiteit; 't is niets anders dan een oud boerenhuis, waarvoor de eigenaar de oude boomen laat staan. Het tamelijk groote waterwerk daartegenover, aan de andere zijde van den straatweg, met eenige slingerpaden en opgaand houtgewas omzoomd, is ook niet, gelijk men haast zou vermoeden, het overblijfsel van een voormalige buitenplaats; 't is een kolk, gelijk de dijkbreuken ze hier veelvuldig hebben veroorzaakt, en het geheel behoort bij de daarnaast gelegen buitenplaats Beekzicht. Het tegenwoordige huis is gebouwd van de afbraak van een zeer groot huis, dat er vroeger stond en waarin weleer de landbouwschool van den heer Enklaar was gevestigd.

Levensschets van ds. D. Lekkerkerker (1915-2001)

Jannie Kraijo-Holleman

Het artikel in dit nummer van de Kroniek, met als titel: 'De laatste 20 jaren van Willem Nagge als predikant van Twello (1618-1638)', getuigt (wederom) van het talent als schrijver-historicus van ds. D. Lekkerkerker (1915-2001). Dit vakmanschap toont hij ook in de serie artikelen over de geschiedenis van de Dorpskerk te Twello, die gedurende een aantal jaren in de Kroniek verscheen.

Deze artikelenreeks leest af en toe als een thriller. Hij weet als een echte verhalenverteller de aandacht vast te houden en soms zelfs een cliffhanger in te bouwen, zodat je als lezer al uitkeek naar de volgende aflevering. Hij eindigt bijvoorbeeld zijn artikelen verschillende keren met: 'daarover de volgende keer', of: 'wordt vervolgd'. Deze serie begon in 1985, 8^e jaargang nr. 1 van de "Kronijck" en eindigde in 1995.

Ik ben dan ook aangenaam verrast met dit teruggevonden artikel van zijn hand. Het vormt de afronding van de serie over Willem Nagge (sr.), die als tweede protestantse dominee in Twello dit ambt van 1601 tot 1638 heeft bekleed. Het was Lekkerkerker's bedoeling om onder meer alle predikanten die in de Dorpskerk gestaan hebben, in een historisch perspectief te belichten. Helaas is hij niet verder gekomen dan de tweede naam op het predikantenbord: Willem Nagge (sr.), die van ca. 1575 tot 1638 leefde. Op zijn verzoek heb ik een historisch onderzoek gedaan naar de zesde dominee op rij, Jan Arend Smit (1742-1800). Deze stond van 1765-1772 in Twello (zie *Kroniek* 24e jrg nr.1,2 en 3/ 2001).

Nu er eind maart een nieuw boek zal verschijnen met de titel 'Onder één dak, over de geschiedenis van de Dorpskerk en de geloofsgemeenschappen die daarin zijn verenigd, verdient in dit licht ook dominee Lekkerkerker, die zich zo intensief met de historie van de Dorpskerk heeft beziggehouden, aandacht.

Een aantal mensen zal hem zeker nog kennen,

maar er zijn er ook die niet (meer) weten wie hij was. Vandaar deze levensschets over hem.

Dick Lekkerkerker werd op 5 december 1915 te Nieuw Vennep (gem. Haarlemmermeer) geboren. Hij kwam uit een domineesgezin. Hij had een tweelingzus Liesbeth en twee broers, Aat en Kees. Hij trouwde in 1947 met Wien van Petegem (1906-1994), eveneens een domineeskind. Zij leerden elkaar kennen tijdens de Tweede Wereldoorlog in Altforst, een gemeente in het Land van Maas en Waal. Uit deze tijd zijn een aantal oorlogsdagboekjes van hem bewaard gebleven. Deze zijn aan het Nationaal Bevrijdingsmuseum in Groesbeek geschonken. Via bemiddeling van een nicht van Dick, mevr. A. Vahl-Lekkerkerker, ben ik ze aan het bestuderen. Hierin geeft hij blijk van grote belangstelling voor de immense impact die de oorlog op het maatschappelijk leven had. Bovendien spreekt hier een sociaal bewogen mens, die zich bijvoorbeeld bijzonder inspande om evacués die het Land van Maas en Waal tijdens de bevrijdingsoperaties overspoelden, onder dak te brengen. Ook de achtergrond en de geschiedenis van de mensen waarmee hij in aanraking komt, krijgen regelmatig aandacht.

Studie en loopbaan

Na zijn middelbare schoolopleiding aan het Christelijk Gymnasium in Haarlem ging hij in Leiden theologie studeren. In 1939 het jaar waarin hij afstudeerde werd hij hulpprediker in Alphen. In 1942 wordt hij beroepen en tot predikant benoemd in Altforst, gemeente Appelteren.

Na de oorlog werd hij ziek en in Haarlem aan longtuberculose geopereerd. Toen Dick weer hersteld was, werd hij in 1948 in Scharnegoutum (Friesland) beroepen. In 1953 nam hij een beroep aan naar Valkenburg (Z.-H.). Daar diende hij de gemeente gedurende meer dan dertien jaar. Tenslotte ging hij in 1966 het predikantsambt vervullen in Minnertsma, wederom in Friesland. Hier bleef hij met Wien tot aan zijn emeritaat in 1979.

Dick en Wien in 1947

Liefhebberijen en levensavond

In september 1979 gaan Dick en Wien in de serviceflat, de Statenhoed in Twello wonen. Deze flat lag dichtbij de Dorpskerk. Ze maken veel vrienden. Dick is actief in het kerkenwerk. En eindelijk vindt hij tijd voor zijn grote liefhebberij: (kerk-)historisch onderzoek. Hij heeft veel interesse voor de geschiedenis van de streek waarin hij woont. Er zijn diverse voorbeelden van geschiedkundige publicaties van zijn hand. Niet alleen de artikelen in de *Kroniek* van de historische Kring Voorst, maar ook in Minnertsma hield hij zich bezig met kerkgeschiedenis. Daar doet hij onderzoek naar de grafzerken in de kerk en in 1996 doneert hij een flink bedrag voor de restauratie van het orgel. Een andere hobby van hem was namelijk klassieke (orgel-)muziek. Ook lezen was iets dat hij graag deed.

In de bundel *'Uit de geschiedenis van de dorpskerk te Twello'* (z.j.) zijn de 27 artikelen van Dick die in de *Kroniek* zijn verschenen, door mevrouw D.G. de Buijzer-Aalpoel bijeengebracht. Op deze manier zijn de artikelen makkelijk raadpleegbaar en toegankelijk.

Nadat zijn vrouw in 1994 kwam te overlijden, kreeg Dick kort daarna bericht dat De Statenhoed afgebroken moest worden; de serviceflat voldeed niet meer aan de eisen van de tijd. Vervolgens verhuist Dick in 1996, op voorstel van zijn oudste broer Aat naar Nijmegen. Het wooncentrum voor ouderen De Vijverhof waar Aat zelf ook woont, wordt dan Dick's nieuwe tehuis.

Aanvankelijk gaat het daar goed met hem, maar al gauw gaat hij steeds meer hinder ondervinden van allerlei ouderdomskwalen. In september 2000 wordt Dick opgenomen in verpleeghuis Irene te Groesbeek. Nicht Anneke Váhl-Lekkerkerker vertelt: "De rouw om Wien en haar laatste moeizame jaren overschaduwden zijn eigen achteruitgang".

Op 30 juli 2001 overlijdt Dick Lekkerkerker. Hij wordt begraven bij zijn vrouw op de Algemene Begraafplaats in Terwolde. Op hun grafsteen staat naast hun namen, de tekst:

*"De oogst ruist in de wind
Als psalmen in de nacht.
Gezang 223*

Tenslotte een woord van dank aan mevr. A. Váhl-Lekkerkerker te Gennep, die mij waardevolle informatie gaf. Twello, maart 2012

Uit de geschiedenis van de Dorpskerk

D. Lekkerkerker †

De laatste 20 jaren van Willem Nagge als predikant van Twello (1618 - 1638)

1. Uit deze periode moet als eerste het samenroepen van een nationale synode vermeld worden. Een gewichtig besluit met voor de kerk vergaande gevolgen. In geen 32 jaar was zo'n algemene vergadering gehouden. Zij was telkens uitgesteld. Totdat het niet langer ging. Het leergeschied tussen de remonstranten en de contraremonstranten, dat de kerk al jaren verdeelde, dreigde nu tot een complete kerk-scheuring te leiden. De synode greep nu in, met dit resultaat dat de remonstranten veroordeeld werden en tientallen predikanten uit het ambt werden gezet.

Aan de gemeenten op de Veluwe ging deze commotie praktisch geheel voorbij. Er waren hier maar heel enkele remonstrantsgezinde predikanten. De beide classis hadden ervoor gewaakt, dat geen verkeerde leer op de kansels kwam. Zo'n "wachter" was ook de Twellose predikant Willem Nagge. Men kende zijn standpunt. Tien jaar daarvoor (1608) had hij een breedvoerig latijns leerdicht geschreven, dat de toenmalige twistpunten raakte.

Het opschrift luidde: TUBA DEI d.i. DE BAZUIN GODS. Bedoeld is de bazuin, die eens met een geweldig geluid de dag van het laatste oordeel zal aankondigen. Met schrille kleuren tekent de schrijver de rampspoed die dan aarde en mensheid zal treffen: natuurrampen, oorlogen, partijschappen, enz.

Nagge eindigt met het zalig lot van hen, die van eeuwigheid af tot redding uitverkoren zijn en daar tegenover het rampzalige lot van de verlorenen te beschrijven. Hij heeft het gedicht opgedragen aan zijn zwager Herman Ribbius, predikant te Huizen, getrouwd met Elisabeth Nagge.

Vergadering nationale synode te Dordrecht

2. Een ander punt van de agenda van de synode was: het onderwijs. Het sprak vanzelf dat sedert de hervormde godsdienst in het land de enig toegestane was, het van het grootste belang was onderwijzers te vinden die de kinderen niet alleen in de gebruikelijke vakken konden onderwijzen, maar ook in de Catechismus, de leer van de kerk. De synode zag hierin een belangrijke taak voor de overheid.

Haar wordt het volgende ingeprent: "Tot deze bediening der scholen zal niemand toegelaten worden dan die een litmaat is der Gereformeerde Kerk en versierd met getuigenissen van een oprecht geloof en vroom leven en in de catechetische leer wel geoefend, en die met ondertekening zijner hand de confessie en de Nederlandse Catechismus toestaat (=aanvaardt)". Nu was er in Twello een eigenaardige situatie. Er was een goede, gereformeerde onderwijzer. De Schout van het ambt echter, die in Twello woonde en daar zijn kinderen naar school liet

gaan, wilde niet dat in de klas de hervormde leer onderwezen werd. Hij verbood het en meende daartoe het recht te hebben.

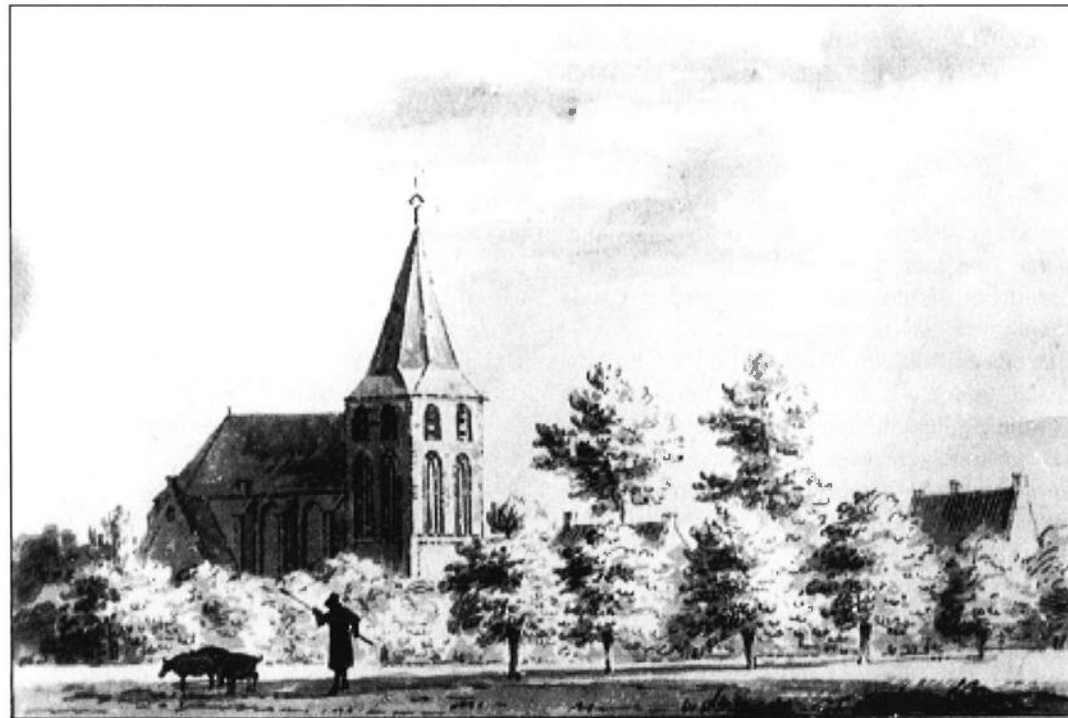
Het was Eibert van Mehen. We leerden hem al kennen als een overtuigd rooms-katholiek, die zijn vrouw en kinderen verbood naar de kerk te gaan en de preek van Nagge te horen.

Intussen stagneerde op school het godsdienst-onderwijs. De ouders protesteerden.

Maar Nagge vond er wat op. Hij verzamelde de kinderen na schooltijd in de kerk en gaf daar catechisatie. Ook dit verbood van Mehen. De kerk mocht voor dit doel niet gebruikt worden. Weer vond Nagge er wat op: hij ging met goedvinden van de ouders de kinderen aan huis les geven. Dat was niet zo ongewoon. De Dordtse synode had met nadruk gesteld, dat onderwijs in de leer in de eerste plaats taak (ambt) van de ouders was. Zij waren er verantwoordelijk voor,

dat het gezin, niet alleen de kinderen, maar ook het personeel vertrouwd zou raken met de leer en de boodschap van de Bijbel. De synode liet hiervoor door deskundigen boekjes schrijven, aangepast aan het begrip van de jeugd, de zgn. vraagboekjes.

Maar het was duidelijk, de situatie kon niet zo blijven. De classis Overveluwe vaardigde een predikant af, ds. Keckius van Voorst, om een hartig woordje met de schout te spreken. Hij hield hem voor, dat de Dordtse kerkorde, die o.a. het onderwijs regelde voor de Staten van Gelderland, was aanvaard om te worden nageleefd. Van Mehen stelde zich tegenover zijn superieuren op. Hij kon nu twee dingen doen: óf zijn kinderen met de anderen de Catechismus laten leren óf hen van school afnemen. Wat hij gedaan heeft weten we niet. Misschien waren ze intussen de schoolleeftijd al gepasseerd.

gewassen pentekening door Cornelis Pronk, 1729

3. Het is opmerkelijk dat Nagge ondanks veel zorgen en ergernissen nog tijd en lust had tot dichten, niet van een paar regels, maar soms wel van een paar honderd en dat bovendien in het Latijn. Gebeurtenissen in de kring van familie of vrienden en ook feiten van nationaal belang inspireerden hem. Ook beschikte hij over een geweldige kennis van de Romeinse en Griekse mythologie en de oude geschiedenis. Hij was echt een renaissance-dichter.

In 1622 was er weer gelegenheid tot dichten. Er was feest op het Holthuis in Twello. Heer Johannes van Hel en Jonkvrouwe Sibyllen van Spelde trouwden. De van Hel's waren een adellijke familie op de Veluwe. Verscheidene burgemeesters van Harderwijk kwamen er uit voort. Eind 16^e eeuw kwam het Holthuis in hun bezit. Eerst diende het als buitenhuis, later als definitieve woning. Voor Nagge was de familie zeer welkom. Zij versterkte de nog kleine hervormde gemeente.

Het gedicht van Nagge heet Schola Foeminarum (d.i. Vrouwenschool). Het is verdeeld in zeven Klassen en tien Zangen, waarin het onderscheid der vrouwen wat betreft oorsprong, zeden, ijver naar het leven, poëtisch worden beschreven. Als zo vaak in officiële stukken noemt Nagge zich nog burger van Elburg.

4. Na de bruiloft keerde men terug tot de werkelijkheid. Die was: oorlog. Een jaar tevoren was het Bestand afgelopen. De Spanjaarden, die zich 12 jaar in de Achterhoek stil hadden gehouden, maakten zich klaar de vijandelijkheden te hervatten. Hun doel was naar het westen te trekken, de IJssel over en de Veluwe op. De IJssellinie moest hen keren. Op bepaalde punten aan de oever waren versterkingen gebouwd. Ze werden vernieuwd of verstevigd. Manschappen oefenden er zich in hoe de vijand te keren. Soms werd er een 'monstering' gehouden. Onder het oog van de legerleiding moesten de mannen hun bekwaamheid tonen. Zo in 1623 bij Wilp.

Maar daar ging het fout. Bij de oefening vloog een projectiel de verkeerde kant uit, recht op het dorp aan. Het huis van de koster-schoolmeester vloog in brand. De man, Henrick Ruytenburch, beklaagde zich bij de overheid en ontving een schadevergoeding van honderd gulden.

Maar de IJssellinie was niet zo sterk als men dacht. Soms kreeg de vijand een onverwacht sterke bondgenoot: vorst en ijs. Zo was het in februari 1624. Een ongekende kou. De rivieren bevroren tot in de diepte. Bijten hakken had niet veel zin, er waren altijd wel plekken om over te steken, ook met grote groepen. Zo kwam graaf Hendrik van den Berg makkelijk over de IJssel bij Dieren. Van daaruit trokken zijn troepen rovend, plunderend en brandstichtend over de Veluwe. De geteisterde bevolking was weerloos. De vijand trok voort tot in de buurt van Ede. Toen kwam even snel als het ongeluk gekomen was het geluk terug.

Een Spaanse soldaat maakte op zekere dag een wandeling. Al wandelend was hij wel heel ver van zijn kampement afgedwaald. Opeens hoorde hij een trompet en wat er gespeeld werd herkende hij: het geuzenlied "Wilhelmus van Nassouwen". Meteen sloeg hem de schrik om het hart: de geuzen waren in aantocht. Zo snel mogelijk ging hij het in het kamp bekend maken. Ook hier paniek en hals over kop vluchtte men van de Veluwe weg. De dichter Revius sprak van 'de trompet Gods'.

5. Vijf jaar later (1629) is de Veluwe weer oorlogsgebied. Met alle ellende van dien. Wat was het geval? Frederik Hendrik had met zijn troepen het beleg geslagen voor 's Hertogenbosch. Het was hem veel waard de stad in handen te krijgen. Zij was de uitvalspoort naar de zuidelijke Nederlanden, die nog door de Spanjaarden beheerst werden. Stadsbestuur en bezetting wezen echter de eis tot overgave van de hand. De prins trok toen de ijzeren ring om de stad steeds harder aan. Niemand kon er meer in of uit. Spaanse troepen van elders wer-

den aangevoerd om het beleg te breken. Ook keizer Ferdinand van Oostenrijk, een verwant van de Spaanse koningin Isabella, zond van zijn keizerlijke troepen met daarbij een contingent Kroaten, een wat ongeregeld en woest volk, meer belust op het behalen van buit dan van een overwinning. Ze werden toegevoegd aan het leger van graaf Hendrik van den Berg, een zeer "ongemakkelijke" man (volgens Nagge). Er werd een gezamenlijke inval op de Veluwe beraamd, in de hoop dat dit de prins er toe zou brengen het beleg af te breken om de bedreigde Veluwnaren bij te staan. (Wat achteraf een ijdele hoop bleek.)

Graaf Hendrik van den Bergh,
naar een gravure van A. Vaillant.

Over het doen en laten van de troepen op de Veluwe zijn wij goed ingelicht dank zij Nagge. Als Twellenaar was hij ooggetuige en ontving van alle kanten informatie uit de eerste hand. Later gebruikte hij dit materiaal voor een lang latijns gedicht over het beleg en inneming van Den Bosch.

Hij beschrijft hoe de troep, na de oversteek van de IJssel bij Dieren, naar het noorden trekt. De bewoners van Eerbeek, Loenen en Hall krijgen de schrik van hun leven door de roof, plundering en brandstichting van de troepen. Argelozе, ongewapende boeren worden opgepakt en als gevangene meegevoerd. Tenslotte komen ze in Empe, waar ze van het kasteel bezit nemen. Het was eigendom van Thomas Boerlo, een aanzienlijk rooms-katholiek edelman. Hij (de graaf) eiste ter wille van de kleine paapse gemeenschap ter plaatse "een godsdienstig werck" (hij bedoelde een misviering), terwijl hij helemaal geen vriend van de godsdienst was en de vuurgod meer vereerde dan de ware God. In dat opzicht moest ook het kasteel het ontgelden. Hij had hier een bepaalde methode uitgedacht. Hij liet op de binnenplaats een stellage oprichten met daarop een zekere constructie die door een hamer bewogen kon worden, waardoor bijgebracht vuur zeer sterk aangewakkerd werd en de vlammen hoog tegen de muren opsprongen (een soort vlammenwerper dus, D.L.). Bezeten van vuur laat graaf Hendrik van den Berg in het naburige Voorst niet alleen dicht aaneengebouwde huizen, maar ook verspreid staande boerderijtjes in brand steken.

Het volgende doel is Twello. Ze komen aan in het holst van de nacht. Opeens een verschrikkelijk geschreeuw. De inwoners vliegen overeind in verwarring en paniek. Maar het gaat niet om Twello. Nee, het kasteel ginds, Duistervoorde, daar is buit en daar is iets te halen. Ze stormen er heen, forceren de deuren. De bewoners hebben zich teruggetrokken, zijn gevlucht. In de hal komen ze langs een portret van Isabella, de koningin van Spanje. Ze verwensen en bespotten haar. Deze mannen waren kennelijk geen Spanjaarden, eerder Kroaten. Dan rooft ieder wat van zijn gading is, de graaf voorop. Maar hij weet wat hij zoekt en waar hij moet zijn: in de kapel, die er verlaten bij ligt. Dan ziet hij het, het beeld, waarvan hij direct denkt:

dit moet ik hebben, wat een snijwerk, wat een kleuren. Zo had Praxiteles (de beroemde griekse kunstenaar) het niet kunnen maken. Wie of wat het beeld voorstelde, wordt er niet bij vermeld. Graaf Hendrik bedenkt zich geen minuut. Met één ruk trekt hij het beeld van zijn sokkel en bergt het bij zich. Dit gaat mee naar Maastricht en later naar zijn kasteel. Het zal een pronkstuk zijn in zijn collectie. Al was hij geen liefhebber van de godsdienst, een kunstkenner was hij wel.

In zijn gedicht, een jaar later, drijft Nagge de spot met dat beeld (een heilige of een god). Hij beklagt hem, dat hij in ballingschap gevoerd is in een vreemd land waar men hem niet kent. Wie zal hem nu de verschuldigde eer bewijzen? Ach had hij zich onderweg maar verscholen in een veilige schuilplaats. Of was hij maar door de aarde zelf opgeslokt.

Na drie maanden hield de expeditie op de Veluwe even plotseling op als zij begonnen was. De kwestie was, dat de stad Wesel, even over de grens, voorraadstad voor een leger op mars, onverhoeds door de staatse troepen bezet werd. Graaf Hendrik was nu van zijn basis afgesneden. Hem bleef niets anders over dan zich terug te trekken. Een maand later werd Den Bosch ingenomen. Alom in den lande werd feest gevierd. Ook in Deventer. Nagge schreef voor die gelegenheid een lang latijns gedicht (48 bl). De titel luidde: Enscaenia Sacra (Heilig vernieuwingsfeest).

De joden vierden een feest van die naam al sinds jaren (in december) Het feest werd ruim 3000 jaar geleden ingesteld ter gelegenheid van de herinwijding van de tempel te Jeruzalem, die jaren lang door de heidense ceremoniën ontheiligd was. Zo was de inname van Den Bosch een

Een cartouche (reformatorische muurschildering) uit ongeveer 1630 met een bijbeltekst (Maleachi 5:3) uit de Deux-Aesbijbel (1562)

nieuw begin voor de zuidelijke Nederlanden. Een nieuw begin ook wat betreft de godsdienst. De roomse eredienst verboden, de reformatie doorgevoerd. Vernieuwing op alle fronten. Nagge droeg het dichtwerk op aan de Hooggeeerde Edele en Zeer ervaren Senaat van de Hanzestad Deventer. Of het een rol gespeeld heeft bij de festiviteiten in de stad weten we niet; evenmin of de dichter als dank een gratificatie ontving. Het laatste is wel zeer waarschijnlijk.

6. De inval op de Veluwe eindigde voor meerdere predikanten aldaar met een meevaller. Van hogerhand kregen ze een schadevergoeding, variërend van f 150 tot f 250. Of dit voor henzelf was, omdat ze brandschatting aan de vijand betaald hadden, of dat het ging om vergoeding van schade aan kerkelijke gebouwen, is niet duidelijk. Voorst kreeg f 250, Wilp en Twello

Detail plafondschildering met het jaartal 1629

elk f 150. Terwolde en Nijbroek worden niet genoemd.

Dat er in die periode in Twello toch wel schade aan de kerk ontstaan was, blijkt uit het volgende. Aan één van de gewelven staat het jaartal 1629 te lezen. Kennelijk zijn er op die plaats reparaties verricht en heeft men daarna de oorspronkelijke schildering overgeschilderd, maar niet, aldus restaurateur Otter, met deskundige hand.

Heeft op die plek eens brand gewoed en heeft men pas in later tijd (in 1629?) de schildering gerepareerd? Nu is het opvallend, dat in het oudste pastorieboek, dat helaas in de vorige eeuw (19^e eeuw, red.) verdwenen is, Nagge schreef over een brand, die in 1625 de kerk teisterde. Dus pas na een paar jaar dacht men er over de schildering te completeren....

In Nagge's dagen (circa 1630) werd de kerk ongemeen verfraaid door een aantal kunstwerken. In de nis onder een drietal ramen werd een cartouche geschilderd (zie afb. pagina 19).

Een cartouche is een benaming van een rechthoekig, soms elliptisch schild, waarop in het midden een inscriptie staat, omgeven door een decoratieve versiering van zware voluten (red. krul-ornamenten) en krullen als van een opgerold papier.

Bij de restauratie van 1964 werd zo'n cartouche ontdekt in de nis onder het middelste raam van het koor. Zij werd in 1984 gerestaureerd. Er staat een tekst op uit de bijbel: Maleachi 3 vers 5.

Aldus: 'Ick wil comen ende getuyge zijn tegen de Toevenaers Overspeelders ende meijneedige ende tegen die, die geweld ende onrecht doen den Daglooners Weduwen ende Weesen ende de Vreemdelingen onderdrukken ende mij niet vreesen, spreekt de Heere Zebaoth'

Er zijn aanwijzingen, dat er in de nissen onder de ramen meer teksten aangebracht zijn. Het vocht in de muren heeft ze echter in de loop der eeuwen zo aangetast, dat geen restauratie meer mogelijk was. De vraag blijft: wie heeft opdracht gegeven de cartouche te schilderen? En wie heeft het betaald? Daar zijn geen berichten over. We kunnen slechts vermoeden.

Dan denk ik aan jonker Johan van Heerdt en zijn vrouw Wendilcia van Brienem, die in die tijd op Huize Hunderen woonden. Hun aard komt tot uiting bij het opmaken van hun testament (23 nov. 1629). Daarin staat o.a. "Vervolgens heeft jonker Johan Heerdt bij wijze van testament na zijn overlijden gegeven aan de kerk te Twello 200 gl, aan de huisarmen aldaar 100 gl en tot onderhoud van op te richten armenhuisjes, na zijn dood door zijn erfgenamen te timmeren, ook 100 gl". Dit opkomen voor de armen en zwakken, is dit niet geheel in de lijn van de cartouche in de kerk?

Op 22 februari 1638 overleed Willem Nagge. Hij zal ongeveer 60 jaar geworden zijn. Een ijverig pastor, niet altijd even gemakkelijk. Lag vaak overhoop met de rooms-katholieke schout. Een goed kenner van de oude geschiedenis. Een verdienstelijk dichter. Hij zal begraven zijn bij zijn kinderen, "aen het uterste eynde des choirs".

Bronnen en literatuur

Willem Nagge: Tuba Dei. Leerdicht (1608), Deventer. Gedrukt bij Baptiste van Dofhecv....
Willem Nagge: Schola Foeminarvm. Huwelijksgebedicht, Deventer. Gedrukt bij Sebastianvs VVermbovts, 1622

Willem Nagge: Enscaenia Sacra. Gedicht over het beleg en de inneming van 's-Hertogenbosch, Deventer 1630. Gedrukt bij Sebastianvs VVermbovts.

Gedicht van Jacobus Revijs: Verlossing der Veluwe Anno 1624. Overijsselsche Sangen.

Gedicht van Jacobus Revijs: Beleg en verovering van 's Hertogenbosch, 1630.

Dr. O. de Jong: Nederlandse Kerkgeschiedenis, deel III De Synode van Dordrecht.

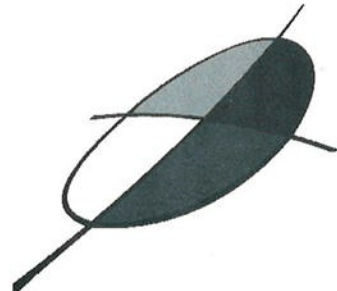
Kerkgeschiedenis van Gelderland Deel II (1609 - 1672)

A.J. Baron van Heerdt: Geschiedenis van het geslacht van Heerdt, 1957

Naschrift redactie:

Het boek 'Onder één Dak' met de geschiedenis van de Dorpskerk en de geloofsgemeenschappen die daarin zijn vertegenwoordigd, is op 30 maart gepresenteerd. Burgemeester Penninx nam het eerste exemplaar in ontvangst. Het boek is verkrijgbaar bij de OKV, boekhandel Oonk in Twello en op het kerkelijk bureau van de Protestantse Gemeente Twello.

Mailadres voor bestellingen: onder1dak@pkn-twello.nl

Voor al uw drukwerk

drukkerij "Bussloo"

Bonenkampsweg 2 - 7383 RR Bussloo
Tel.: 0571 - 261517 Fax: 0571 - 261150
Email: drukkerijbussloo@gmail.com

Met de pen door Voorst

Tekst: Ada van der Goot-van Eck
Tekening: Jan Lubberts

Luidklok Cosmas en Damianuskerk Terwolde.

Natuurlijk waren er in de Middeleeuwen al kerkklokken, in het Dijkrecht van 1370 wordt gesproken over oproepen van dijkplichtigen bij "Clockenslach". Van de klokken uit die tijd is echter niets meer bekend, noch wie ze gegoten heeft, noch waar ze gebleven zijn.

Over de latere klokken weten we iets meer.

In Terwolde is een klok aanwezig, die in 1636 gegoten is door Hendrick ter Horst uit Deventer. De middellijn is 80 cm., ze weegt 330 kg. Het opschrift van de klok luidt:

HENRYCK TER HORST HEFT MY GEGOTEN YN DE STADT DAVENTRYAE VOR KARSPEL TER WOLDE YN DESER TYT KARCKMEYSTERS TER WOLDE WILLEM HUYGENS MERCK EN ARENT HENDERICKS MERCK ANNO 1636.

Achter beide namen bevindt zich een merkteken. Deze merken werden vroeger gebruikt door mensen die de schrijfkunst niet voldoende machtig waren om officiële stukken te ondertekenen.

De meest ideale legering voor klokken is een bronslegering van koper en tin. Dit materiaal is vrijwel niet onderhevig aan corrosie, heeft voldoende sterkte en draagt bij tot een maximale klankrijkdom. Hoe hoger het tingehalte, hoe beter de klokken klinken.

Het vormingsproces bestaat uit het maken van een vuurvaste vorm uit leem, waarin een lege ruimte is uitgespaard met precies dezelfde vorm en afmetingen als de klok die gegoten moet worden. Deze gietvorm bestaat uit drie delen: de kern als contramal van de binnenkant

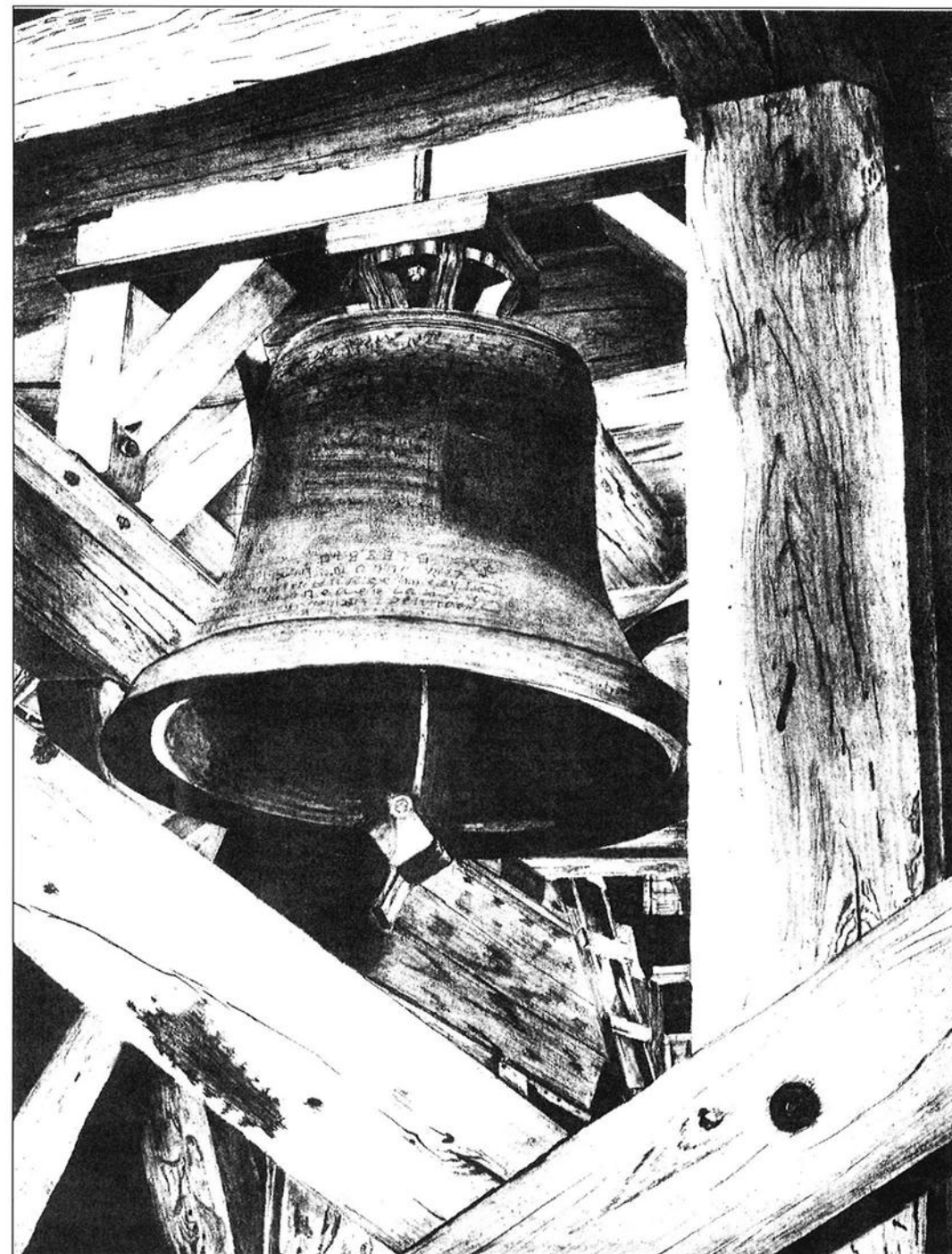
van de te gieten klok, de mantel als contramal van de buitenkant van de te gieten klok en de kroonvorm waarin de kroon wordt gegoten. Ze worden afzonderlijk gemaakt om vervolgens kort voor de gieting tot één gietvorm bij elkaar te worden gevoegd.

De klokken dienden (en dienen soms nog) om de omwonende bevolking ergens op te attenderen of tegen te waarschuwen, b.v. een evenement of onraad. Vanouds werden kerkklokken gebruikt om de mensen op te roepen voor het gebed of de kerkdienst. In sterk kerkelijke landen en streken kan men soms nog zien dat mensen hun huis uit komen zodra de kerkklok begint te luiden, elders geschiedt het luiden alleen uit traditie.

Klokken zijn kostbare symbolen en veel klokken zijn eeuwenoud. In vroegere tijden werden ze gegoten door mensen die ook kanonnen maakten.

De grootste luidklok van Europa is de St. Pietersklok in de Dom van Keulen (24.000 kg).

Rijkscommissaris Seys-Inquart verordonneerde halverwege 1942 de inbeslagname in Nederland van allerlei metalen voorwerpen, waaronder (kerk)klokken, met als doel deze om te smelten t.b.v. de Duitse wapenindustrie. In totaal verdwenen ca. 6500 klokken uit torens en carillons.

Het Markenboek van Voorst en Noord Empe (2)

B.W. van 't Erve en J. Lubberts

De heer B.W. van 't Erve is in het gemeentearchief bezig met het inventariseren en transcriberen van markenboeken in de gemeente Voorst. Wij mogen zijn transcripties en inventarisaties gebruiken voor de Kroniek. De eerste schriftelijke gegevens van de marke Voorst-Noord Empe zijn van 1601.

Wat was er begin 1600 aan de hand in de marke dat het bestuur de geërfden bijeen riep? De klacht was misstanden binnen de marke. Het waren misstanden betreffende het gebruik van de woeste gronden in de marke. De misstanden waren ontstaan omdat in de loop der tijd de, 'na older gewoonte' gebruikte voorschriften, niet goed gehandhaafd waren. Vermoedelijk waren ze nooit op schrift gesteld; de oude mannen wisten wel hoe het altijd gegaan was. Niet alleen in de marke Voorst- Noord Empe kwamen deze problemen voor, maar ook in andere marken. We zien dan ook dat men in veel marken rond het jaar 1600 voorschriften op papier zette betreffende het beheer van de woeste grond. Het eerste voorschrift betrof het gebruik van hout langs wegen en stegen. Het snoeihout, weekhout, zoals van els en wilg mocht men behouden van het deel dat men moest onderhouden. Eikenhout mocht men alleen gebruiken als het aan de weg stond die langs zijn land liep. Niemand mocht hout, turf of iets anders uit de woeste gronden ontvreemden. Die het wel deed kreeg een flinke boete en moest alles inleveren. Dit gold ook voor hout dat men als afrastering gebruikte en het maakte niet uit of het oud of nieuw hout was. Hieruit blijkt dat het hout van afrasteringen niet altijd veilig was. De eigenaren van land waren verplicht om de afrastering goed in orde te hebben. Hierop werd streng toegezien. Tevens werd strenge visitatie (controle) gehouden op het ontginnen

van of poten op woeste grond. Bij het ontdekken van dit soort misstanden moest alles in oude staat teruggebracht worden en werd er een flinke boete opgelegd. Paarden, schapen enz. die men moeilijk binnen de afrastering kon houden moest men van een juk voorzien. Men plaatste ook hekken op de markengrens om te voorkomen dat wolven, dieven, schelmen en straatschenders dieren meenamen die langs de wegen, toen ook al straten genoemd, liepen. Al het vee moest gemerkt worden met het 'markenijzer', dat in beheer bleef bij de markenrichter.

Iedereen mocht vee laten weiden in de gemeenschappelijke meente (weidegrond). De armen zou men 'om godswil' niet weigeren. Het beheer van het vee op de gemeenschappelijke weide geschiedde door een herder die 's middags en 's avonds de dieren naar het midden van de buurschap moest brengen om te melken en om op stal te zetten. Varkens die vrij rondliepen moesten van half mei tot 1 november gekrampd zijn zodat ze geen wegen of weiden konden omwroeten.

Men mocht geen schuiten in de beek of sloten leggen, alleen in de Molenkolk beneden de molen.

Alleen met toestemming mocht men op de beek varen opdat men niet zonder toestemming hout zou wegnemen. Boete een 'heeren pond' (een flinke geldboete van 30 stuiver). Bovendien was er streng toezicht op het schoonhouden van

de waterwegen. Wat het waterbeheer op de enken (akkerland) betrof moest men groepen (greppels) graven voor goede waterafvoer naar de beken zonder het water op het land van de burens te laten lopen.

Niemand mocht paarden, koeien, schapen of ganzen op de enk drijven. De boete bedroeg voor een peerd 10 stuiver, een koebeest 8 stuiver, een vercken 4 stuiver en een gans een kwart stuiver. De schade moest vergoed worden en voor uittheemsen (buiten de marke wonenden) werd de boete verdubbeld. Men mocht alleen met paarden op de enk komen voor ploegen, eggen en dergelijke. "Als men jonge vullens bij de merre hadde en bij het bouwen wilde laten suigen sal hij op sijn lant een pael mogen setten opdat het vul niet in niemants saed ofte somercoren kan lopen".

Wat de waterlopen betrof, deze moesten "van alle ruyt en drek" gezuiverd worden. Een ieder moest tijdens de schouw bij zijn deel van de door hem schoon te houden waterloop blijven tot de schouw voorbij was. Niemand mocht in

de beek vissen behalve degene die een stuk van de beek moest onderhouden. Men mocht niet vissen met fuiken of korven. Een ieder moest een in zijn land gelegen doorwaadbare plaats of een vonder, waar men met paard en wagen door of over kon, onderhouden. Voor sloten en leigraven gold hetzelfde.

Zo waren er op elk gebied voorschriften. De boetes die bij overtredingen gemaakt werden waren niet mis. Om die reden had men deze voorschriften in het markenboek opgesteld. Zo kon iedereen in de marke, hetzij meier, keuter of gewone inwoner weten wat de voorschriften waren. Wie meende rechten te hebben in de woeste grond naast de erkende geërfden moesten dat maar bewijzen met een gezegelde brief. Met de opmerking: "Ik wist het niet" kwam men niet weg. Alle belanghebbenden werden de behandelde punten en artikelen voorgelezen en daarna moest men verklaren zich hieraan te houden.

Dit alles hebben de erfgenamen op de vijfde juni 1601 besloten "naa older tevreden gewoonte".

Wordt vervolgd

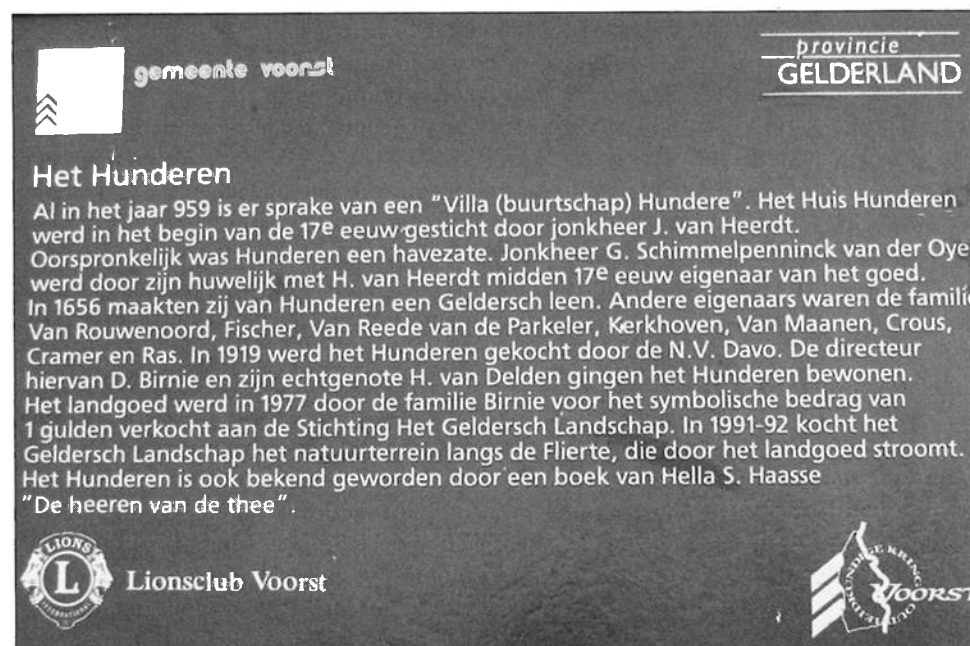

Voorsterbeek, rond het jaar 1900

De opa van de thee als polderjongen

Wim Tempelman

Toen ik die middag een blik wilde werpen het informatiebord bij het Hunderen, stonden daar twee dames. Wandeltypes. Je kent ze wel. Ingesnoerde anorak, capuchon in de kraag, broek met afritspijpen, stappers met profielzolen en hoog op de schouderbladen de onvermijdelijke rugzak. Bol van vitaminekaakjes en energiedrankjes. Ze namen gretig kennis van de gegevens op het bord. "Ja, dat boek van Hella Haasse, -Heren van de thee- ja, dat kenden ze wel! Alle twee hadden ze het gelezen. Ze signaleerden zelfs dat "Heeren" met één ee moest. Op dat bord staat het met twee! Je voelt je d-er toch wat schaapachtig bij als je tegelijkertijd ook de naam van je eigen OKV, fraai gestileerd, op datzelfde bord ziet staan.

Dit diende men zo goed mogelijk na te leven en "niemand om lief of om leet" te ontzien.

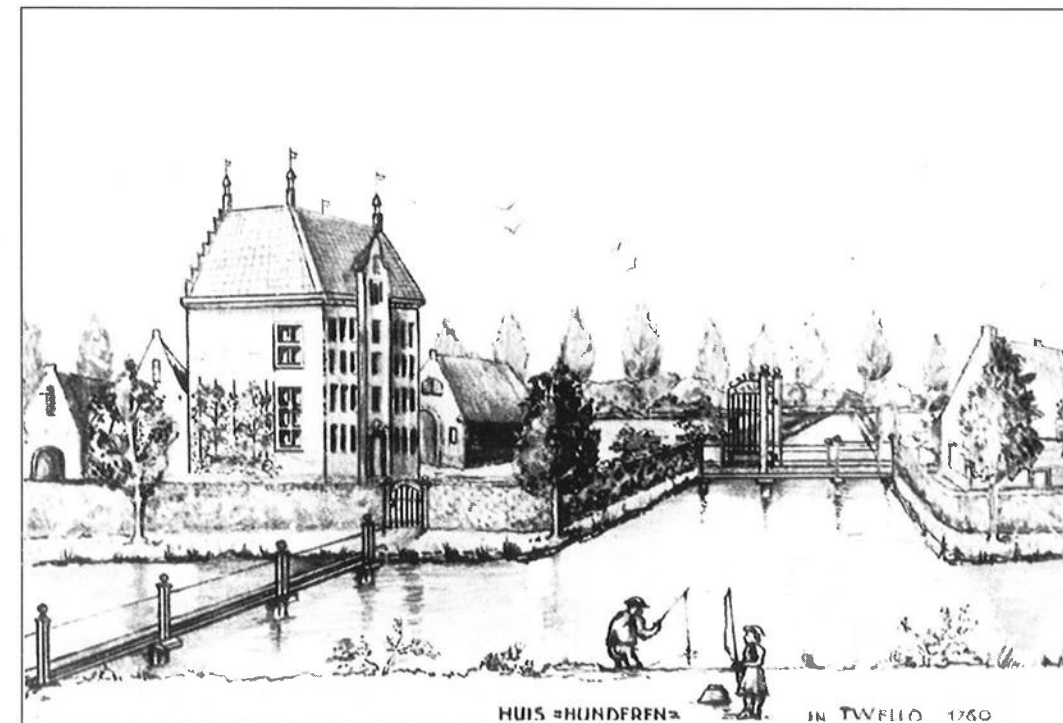
We kwamen te praten over de rij namen van eigenaren van het Hunderen en natuurlijk waren de Kerkhovens het bekendst. Dat kwam dan op conto van Hella.

Zij vertelt in haar roman "Heren van de thee" de geschiedenis van Rudolph Kerkhoven en Jenny Roosegaarde Bisschop. Zo heel lang hebben die

Kerkhovens overigens de scepter niet over het landgoed gezwaaid.

Aankoop

In 1809 werd Johannes Kerkhoven (1783 – 1859) eigenaar van het Hunderen. Opmerkelijk, zou je zeggen. Hij was immers een Amsterdamse bankier en actief in de "grachtengordel" van zijn tijd (Herengracht 426). Zo' n rijke Amsterdammer

Het Hunderen, tekening in het bezit van de familie Birnie, naetekend door amateurhistoricus Kedde

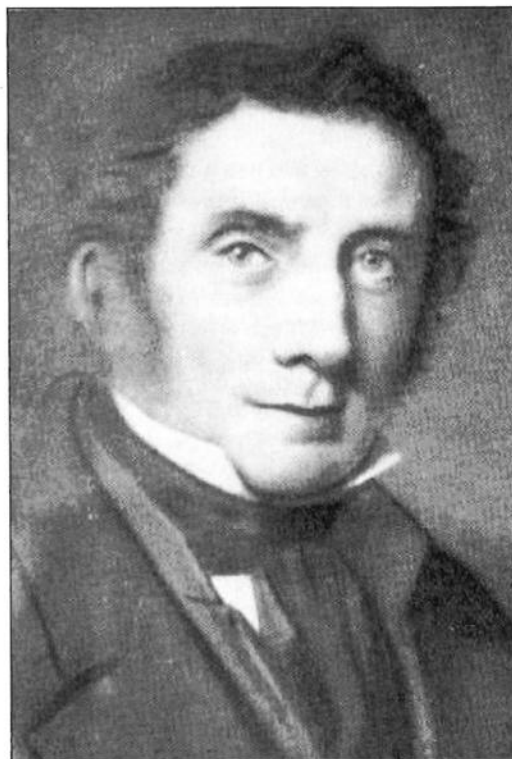
weet toch amper waar Twello ligt, laat staan dat hij het Hunderen zou kennen. De zaak ligt waarschijnlijk anders. Op 10 juli 1810 trouwde onze Johannes in Amsterdam met Cicilia Johanna Bosscha, dochter van Herman Bosscha en Helena Zweers. De heer Bosscha behoorde door zijn functie als rector aan de Latijnse school tot het Deventers patriciaat en was waarschijnlijk bekend met dit Twellose landgoed. Hoewel in de Kerkhovense familiekring de vraag bleef bestaan of schoondochter Cicilia het landgoed als bruidsschat zou hebben ingebracht, valt uit de leenacteboeken van het vorstendom Gelre en het graafschap Zutphen anders te constateren. Johannes Kerkhoven kocht in 1809 Hunderen van Parckelaar-eigenaar Johan Frederik van Reede. "Johannes Kerkhoven laat registreren en transporteren op 13 van Grasmaand 1809 door C.A.J. van Boecop qq namens Frederik Johan van Reede te zijne behoeven en erven

gepasseerd en uit hoofde van dien dit leen te zijnen name en voor zich overteekenen den 29 van Hooymaand 1809."

Het goed Hunderen moet toen groter geweest zijn. Uit diezelfde leenacteboeken valt op te maken dat Van Reede andere gedeelten van het oude goed uit de zeventiende eeuw verkocht aan Gerhardus Allardus Franciscus Keut-schreuter. Dat werd beschreven als: "een erve Arnhems goed of Cleyn Hunderen, groot ong. 18 margen, gelegen op Veluwen, in de kerspel Twello, buyrschap op Hunderen, aan den wech nae ter Wolde".

Helaas kwam echtgenote Cicilia na twee huwelijksjaren te overlijden. Hun zoon Pieter werd in 1811 op Hunderen geboren en zou later als bekend medicus in Amsterdam praktiseren.

In 1817 trouwde Johannes voor de tweede keer, ditmaal ging Anna Jacoba van der Hucht

Johannes Kerkhoven
1783 - 1859

Anna Jacoba Kerkhoven - van der Hucht
1795 - 1856

(Antje) als bruid aan zijn arm. Het paar trouwde in Nijmegen en kreeg uiteindelijk dertien kinderen. De oudste twee werden (1818 en 1819) in Amsterdam geboren, waardoor de vraag rijst of de jong gehuwden zich na hun huwelijk wel gelijk op Hunderen vestigden. (Als een terzijde wil ik hier opmerken dat de tweede dochter de voornamen *Cicilia Susanna* kreeg. Een eerbetoon aan Johannes' eerste vrouw? -W.T.) Pas het derde kind uit dit huwelijk, en tegelijkertijd de eerste zoon, Rudolph Albertus Kerkhoven, zag op 9 juli 1820 op Hunderen het levenslicht. Nu even de lijn doortrekken: deze Rudolph (stichter van de theeonderneming Ardja Sari) trouwde op 4 juni 1846 te Twello met Aleida Catharina van Delden. Hun zoon Rudolph Eduard Kerkhoven stapte in Batavia met Jenny Roosegaarde Bis-

schop in het huwelijksbootje. Deze twee trokken de aandacht van Hella Haasse en vormen de hoofdpersonen uit de roman "Heren van de thee". Daarmee is een deel van de titel van dit artikel verklaard: Johannes Kerkhoven is de opa van die theemijnheren.

Rudolph en Jenny kregen alle aandacht van Hella Haasse voor hun werkzaamheden in Indië. Rudolph stortte zich zo intens op de beslommeringen van zijn theeplantage (destijds gedurfd, koffieplantages waren usance) in 'de gordel van smaragd' dat zelfs zijn huwelijksgeluk daaraan ondergeschikt werd. Zijn vrouw Jenny ging in deze arbeidsintensiteit ten onder. Toen zij vanuit Nederland ook nog moest vernemen dat haar moeder -haar grote

steun- in 1907 te Apeldoorn was overleden, besloot ze haar leven te beëindigen. Een half jaar na het overlijden van haar moeder en drie maanden voor het huwelijk van haar oudste zoon verliet zij, vrijwillig, haar aardse bestaan. Geheel gedesillustioneerd.
"Ook de thee werd duur betaald".

Ondernemer

In eigen land toonde grootvader Johannes zich eveneens een nijver ondernemer. Hij werd firmant in de fa. Kerkhoven en Co. en was als commissionair in effecten de tweede bankier uit de familie; oom Jan Willem Kerkhoven was de eerste.

Met vooruitziende blik was hij de eerste bankier die vertrouwen had in papiergeld. Als medefinancier van het Noord Amerikaanse spoorwegennet de Saint Paul en Pacific Railroad werd (gewoonte getrouw overigens) een halteplaats naar hem (zijn firma) genoemd. Kerkhoven is nu een stadje in Minnesota. Voorts kocht hij veengronden aan de Dedemsvaart voor zijn zoon

Rudolph Albertus. Hij legde getuigenis af van zijn liefde voor Gelderland door lid te worden van de Provinciale Staten.

Overigens onderstreepte ook zijn tweede zoon, Willem Octavius, de aanwezige ondernemersinstelling van zijn familie. Eveneens in de functie van bankier was hij het die in 1872 een buiten met open toren liet bouwen op de hoek van wat nu de kruising Rijksstraatweg-Terwoldseweg is. Na voltooiing noemde hij het Eureka. Het eerbiedwaardige huis Beekwolde, ooit gebouwd op gronden van het eerdere landgoed Beekzicht, verkreeg nu de naam Eureka en nog weer later het epitheton Witte Brug.

Polderen

In 1851 participeerde Johannes Kerkhoven in de aanleg van een nieuwe polder in de Dollard te Groningen. Hierbij verkeerde hij in gezelschap van een aantal voortvarende lieden. Ze wilden liever niet afwachten tot er een kwelder was ontstaan, om die vervolgens in te dijken maar trachtten een dijk aan te leggen direct op de verse slikken.

10572

Een versnelde methode, moeilijk, riskant en bijna onmogelijk, gelet op de technische mogelijkheden en vaardigheden van die tijd.

Het Amsterdamse bankierskantoor "Buys en zoon" opende in 1845 een inschrijving op een lening voor de financiering van die onderneming. Succes echter miniem. En al helemaal in Groningen. Daar wisten de Grunnigers van de hoed en de rand als het om inpolderen ging. "De maatschappij tot inpoldering van de Dollard" ging door het bankroet van de financier ten onder.

Een belangrijke participant bij "Buys en zoon" was Johannes Kerkhoven. Hij slaagde er in de gewenste gang van zaken na dit faillissement te continueren. Met een aantal belanghebbenden stichtte hij een nieuwe Burgerlijke Maatschap met als doel de inpoldering ter hand te nemen. Ook nu hetzelfde liedje: onoverkomelijke problemen. De Maatschap werd in 1856 ontbonden. Kerkhoven bleef geloven in zijn opzet en werd alleen eigenaar. In zijn achterhoofd speelde hij zelfs met de gedachte de Dollard in één keer, middels een dijk naar Oost Friesland, in te dijken.

De Johannes Kerkhovenpolder is een in de jaren 1875 en 1876 ingepolderd gebied van de Dollard, gelegen in het noordoosten van de provincie Groningen.

Duidelijk toch meer bankier dan polderjongen. De uitwerking van zijn plannen en ideeën heeft hij niet meer mogen beleven. In 1859 stierf hij. Zijn dertien erven zetten zijn plannen onder leiding van mr. Rudolp Albertus voort.

Ditmaal wel op de oude manier.

In 1883 werd de dijk definitief gedicht. De Johannes Kerkhovenpolder, genoemd naar deze taai volhardende Twellose doorzetter, werd daarmee aan het Nederlandse grondgebied toegevoegd.

Op vrijers voeten

Eerder al in zijn leven toonde Johannes duvels goed te weten wat hij wilde en handelde daar naar. Zo bezocht hij op een keer de komedie in Amsterdam. Dat deed ook de familie Van der Schaft. Die ging één keer per jaar de pot vertieren van de inleg van hun kaartspelletjes. Dit jaar bezocht de familie ook die komedie. Eén van die potverteerders was Antje van der Hucht, die door omstandigheden min of meer bij de Van der Schaften inwonend was. Johannes, totaal overrompeld en ingepakt door de verschijning

van dit meisje, wist hier niets van en informeerde links en rechts wie de familie was die bij hem in de loge zat. Zo diep was hij door de Amors pijlen geraakt dat hij zelfs trachtte, door achter het rijtuig van de familie Van der Schaft aan te rennen, te weten te komen waar zij woonde. Dan heb je het toch wel hevig te pakken! Het rijtuig verdween ratelend door de Haarlemmer poort en Kerkhoven moest, amechtig of niet, zijn pogingen staken. Door navragen gelukte het hem te achterhalen dat het om de familie Van der Schaft ging waarvan de heer des huizes een bedrijf voor kantgarens runde in Haarlem. Om in contact met die heer te komen begon de verliefde Kerkhoven zowaar een eigen zaakje in kantgarens. Wat-ie ook verzoon om verder tot de familie door te dringen; hij schopte het niet verder dan het kantoor! Enige tijd later vergezelde hij zijn broer tijdens een bezoek aan diens geliefde die bij een Haarlemse familie logeerde. Dat bleek -toeval- de familie Van der Schaft te zijn. Daar ontmoette hij -groter toeval- het meisje uit de komedie. Nu werd duidelijk dat zij geen Van der Schaft heette maar Van der Hucht. Om zeker te zijn van een vervolgonthoening liet onze Johannes opzettelijk zijn wandelstok in de vestibule achter. Een perfecte aanleiding om "nog eens terug te kunnen komen".

Die truc lukte niet alleen maar was ook succesvol! Op 2 mei 1817 had het dubbelhuwelijk plaats van Doris en Johannes Kerkhoven met respectievelijk Henriëtte en Antje van de Hucht.

Johannes Kerkhoven moet geen gemakkelijk man zijn geweest, want op 3 juli 1859 na zijn dood, schreef zijn schoonzuster Clara Henriette Kerkhoven – van der Hucht aan haar zuster: *"....de dood van J. K. zal u zeker ook getroffen hebben, het gaf mij zo een vreemd gevoel hij heeft ons veel verdriet veroorzaakt, en aan de andere kant hebben wij veel vriendschap van hem genoten, in een woord het was een vreemd persoon, als alles nu eens geschikt is zal het voor kinderen die thuis waren, een groote rust zijn,*

daar hij na de dood van onze goede Antje, vreeslijk lastig en wrevelig was geweest, ik geloof zeker zijn geweten hem kwelde hij niet voor A. geweest wat hij had kunnen zijn en dat hij haar altijd op die boere wagen had laten zitten dat scheen hem nu te hinderen, had hij het nu maar goed gemaakt, met lief voor de meisjes te zijn, dikwijls dachten wij of hij ook verkindschte doch als men hem sprak, dan verzeker ik je was hij niet gek....." (einde citaat).

Maar drie jaar eerder, op 2 augustus 1856, schreef Johannes Kerkhoven zelf aan haar: *...."alles zo koud en ledig; ik was sedert 40 jaren haar zoo lieve nabijheid en vriendelijke toespraak zoo gewoon, dat ik den geheele dag om haar gemis moet schreien –het leven is mij geen leven meer– zij had mij sedert haar 21 jarige ouderdom toen ik met haar verenigd wierd zoo heel gelukkig gemaakt en nu moest ik toch zelve haar uit het huis verwijderen en naar het afgelegen koude graf brengen"*. (einde citaat).

In 1859 stierf Johannes en de boedel moest verdeeld worden onder veertien kinderen. Een Hunderens erfdeel bood geen van allen voldoende bestaansrecht. In 1860 werd Hunderen verkocht aan mr. Van Maanen, jurist uit Den Haag, waarmee de "Kerkhovenperiode" voor het Hunderen ten einde kwam.

Literatuur:

Hella S. Haasse, Heren van de thee, 1992.

M.C. Kerkhoven "De oude fuchsia", Thema No 2, opgetekend aan de hand van fragmenten uit brieven en dagboeken, ISBN 90-7756-4268.

Gegevens: archief Stichting Indisch thee- en familiearchief Van der Hucht c.s.

Beschrijving van de ontstaansgeschiedenis van akkerbouwbedrijf Johannes Kerkhovenpolder B.V., samengesteld door Ellen ten Kate.

Tijdschrift "Beursplein 5", juli 1979.

Mr. H.H. Everts, Geschiedenis van Twello.

Archief O.K.V.

Een oude herinnering

Bertus ten Bosch

Bladerend door de oude papieren van mijn vader Frits ten Bosch, kwam ik een verhaal tegen over de straatvegers van vroeger, dat mijn vader geschreven heeft omstreeks 1960.

Zie ook de website van de Johannes Kerkhoven-polder B.V. : www.johanneskerkhovenpolder.eu
In een regelmatig tempo zwaaide Mannes Dokter zijn gardebezem over de stoffige basaltweg en veegde zo alle weggesprongen basaltstukjes weer naar het midden van de weg. Hij was vanmorgen om zeven uur begonnen bij het café van Maats, waar Lammert van Tongeren, (ook een wegwerker), reeds aanwezig was. Na een kort gesprek waren ze dan maar begonnen en ze veegden dan elk een kant op. Dokter richting Rijksstraatweg te Twello en van Tongeren richting het Veen. Dan was er nog Gerrit ter Beek, die de dijk voor zijn rekening nam en wegwerker

Boon ontfermde zich over de Kadijk.

Op verre afstand kon men de stofwolken zien opwarrelen.

Wie nu meent dat er geen variatie in hun werk zat, heeft het mis, er zat wel degelijk systeem in. Ze wisten precies waar ze op gezette tijden moesten zijn, waar ze koffie of thee of iets dergelijks kregen. Werd er bijvoorbeeld ergens geslacht, dat men op verre afstand kon horen aan het schreeuwen van een varken, dan kon men er op rekenen dat de wegwerker ook wel even kwam kijken, om dan te zeggen: "Jonge jonge, wat valt mij dat varken mee!"

Och en de boer wist wel waar het om ging, en

Een van de drie loswallen aan de IJssel, een lag er bij De Volle Hand en de andere twee bij het Grote – en Kleine Blokhuis

*Frits de Weerd aan het vegen op de Twelloseweg in Terwolde.
Op de achtergrond de boterfabriek De Boerenstand (ongeveer 1935)*

zei dan: "Toe vrouw, schenk de wegwerker eens een borrel in". En met de wens dat ze hem maar in gezondheid mogen gebruiken, goot hij hem dan door zijn keelgat.

Och, het ging vroeger niet allemaal zo gemakkelijk. In de nazomer waren er al schepen met basalt afgemeerd aan het Blokhuis. En dan te bedenken dat die met mandjes gelost werden. Nu is er geen beroerder werk dan basalt schepen, was je maar eenmaal op de bodem, dan ging het nog wel, maar om een begin te krijgen, dat viel waarachtig niet mee. Was het spul eenmaal gelost en lag het aan grote hopen op de wal, dan kwamen de slepers die ze door het dorp voerden en op zo'n honderd meter van elkaar op hopen van een halve kubieke meter langs de weg stortten.

Wat was het een feest voor ons als we met Arend Vredenberg mee mochten rijden bovenop zo'n kar basalt en dan liefst helemaal naar de Vecht

tot bij Wagemans, dat was nog iets verder dan waar de Katholieke kerk staat. Maar er waren meer slepers die dat werk deden, ik denk aan Jan Eekhuis, Bart Bruins, Hendrik Smeenk en ik geloof nog wel een paar, die ik zo niet meer ken.

Had dan de herfst zijn intrede gedaan dan gingen de wegwerkers 'basalten'. Met de kruiwagen reden ze het basalt dan over de weg, eerst het ene karrespoor en was dat goed ingereden, dan het andere. Nu bestond vroeger het belangrijkste verkeer op de weg uit melkwagens en die hadden de gewoonte om net langs het spul heen te rijden, waar de weg nog glad was en minder schokte en rammelde, want het was een hels lawaai als men over het basaltslag reed. Maar hiervoor hadden de wegwerkers een probaat middel: ze gingen houten posten op de weg leggen, zodat de wagens er wel overheen moesten rijden. Wegwerker, het leek een dom werk, maar het was wel terdege een vak.

Want om te zorgen dat de weg mooi rond was, dat het water er af liep en er geen gaten in de weg zaten, vereist wel terdege vakmanschap. Ik weet nog goed dat ten Raag gemeenteopzichter was, en dat hij op de fiets de wegen langs reed en een praatje maakte met de wegwerkers. Nog zie ik hem plat op de weg liggen met zijn wang op de grond en hoor hem nog zeggen: "Ik mag mij verbeelden, maar ik geloof dat daar ginds nog een laagte zit". Och, het ging allemaal zo gemoedelijk vroeger. Die vandaag de dag een huis wil bouwen, heeft met zoveel instanties te maken, dat er haast niet aan te beginnen is. Als

men vroeger een huis wilde bouwen, ging men naar bovengenoemde ten Raag met de tekening, en dan zei hij "Dat kan een aardig huisje worden, maar zorg wel dat je in de rooilijn blijft". En als je dan nog zei: "Drink aan 'De Vollehand' maar een borrel voor mijn rekening", dan was alles prettig geregeld. Ja, er is wel heel wat veranderd, de basaltwegen hebben plaats gemaakt voor perfecte teerwegen, maar toch, als je terug ziet, geloof ik dat het vroeger gezelliger, of liever gezegd, gemoedelijker was. Daar dacht ik aan toen ik in gedachten de wegwerkers van vroeger weer voor mij zag.

Kinderarbeid en schoolverzuim

Jan Lubberts

Alle kranten komen regelmatig met een verhaal, in wat voor vorm dan ook, over kinderarbeid. Altijd ver hier vandaan. In het verleden is het hier niet veel beter geweest. Een goede bron van informatie hierover was te vinden in de notulen van de schoolcommissie in de gemeente Voorst. Deze commissie, ingesteld bij wet van 13 augustus 1857, had tot doel om één keer per jaar iedere school te bezoeken en te controleren of het onderwijs aan de verwachting en bedoeling der wet beantwoordde.

In de notulen van de vergadering van 28 juni 1864 kwam het onderwerp schoolverzuim als grote klacht naar voren. In de eerste plaats werd gediscussieerd over de oorzaak van het verzuim en in de tweede plaats hoe dit te verbeteren. Bij velen was het schoolverzuim zeer geregeld, zij bleven het grootste deel van het jaar weg en gingen alleen in de winter een paar maanden naar school. De besten bleven in de winter naar school gaan tot hun 15^e of 16^e jaar. Moesten de kinderen echter thuis of op het land werken dan bleef zo een vierde deel van school. Meisjes bezochten de school in het algemeen minder dan jongens. Kinderen die van april tot november de school verzuimden waren gemiddeld jonger dan 9 jaar. Wie per tussenposen verzuimde was jonger dan tien jaar.

Het grote nadeel van het schoolverzuim was volgens de onderwijzer Middelbeek;

- Dat het onderwijs niet geregeld kon doorgaan.
- Kinderen ontwennen door het vele verzuim.
- Hun leerlust wordt uitgedoofd.

De oorzaken van het verzuim waren volgens de commissie:

- De ouders beseften het belang van onderwijs te weinig. Zij hadden het ook zelf niet gehad, maar ze konden zich wel redden, dus de kinderen zouden zich ook wel kunnen redden. Dit gold het meest voor dagloners gezinnen.
- Helemaal van school weg bleven kinderen om godsdienstige redenen.

- Ook de grote afstand tot de school en de slechte wegen speelde een grote rol.
- Er waren klachten van ouders dat zij hun kinderen niet goed konden kleden en geen boterham meegeven.
- Kinderen werden door de ouders niet gestimuleerd.
- Omstandigheden van allerlei aard. Hierbij werd de arbeid als belangrijkste bron van verzuim genoemd. Arbeid op het land zoals onkruid wieden, aardappels poten en rooien, graanoogst, koehoeden, verzamelen van eikels en beukels (beukenootjes). Het werken op de steenovens werd ook genoemd.
- Veel verzuim was er op vrijdag; dan moesten de ouders naar de markt.

Nu kwam de grote vraag hoe men dit verzuim in gunstige zin kon beïnvloeden:

- Het onderwijs aangenamer maken.
- Kosteloos onderwijs bevorderde het geregeld naar school gaan.
- Druk op de ouders uitoefenen door onderwijzers en schoolcommissie om de kinderen naar school te sturen.
- Wegblijvers achteruit zetten, want dat kunnen ouders slecht verdragen. Dit middel kan toegepast worden na voorafgaande waarschuwing.
- De medewerking verkrijgen van diaconie, armbesturen, leeraars der godsdienst (predikanten) en van notabele ingezetenen.
- Plaatselijke verenigingen oprichten ter bestrijding van het schoolverzuim.
- Koehoeden door kinderen beneden tien jaar door plaatselijke politieverordening laten verbieden.

- Ouders die hun kinderen de school laten verzuimen, 3 á 4 klassen hoger in de gemeente belasting aanslaan.
- Druk uitoefenen vanuit de kerk tijdens de preek.
- Dat diaconie en armbesturen geen ouders bedelen wier kinderen anders dan om geldige reden verzuimen.

Wegblijvers zullen er altijd zijn. Voor die wegblijvers een avondschool oprichten van november tot maart voor herhaling van wat zij vroeger hadden geleerd en goeddeels reeds vergeten waren.

Bij de oprichting van de schoolcommissie bestond deze uit de volgende personen:

A.F. Baron Sloet van Swanenburg,	
J.R. Krepel,	H.L. van Hooff,
G.C. Crommelin,	G. Jsseldijk,
V.F.M. Baron Bentinck,	E. Ankersmit,
B. Brink,	J. A. Markvoort,
J. Uttewaal,	Dr. J. de Kruijf,
U.O. Wilkens.	

HORSTINK
KWALITEITSBOUWERS VAN HUIS UIT!

GIW
Bouw
Garant
Bouwend Nederland

J.W. Frisostraat 15
7391 DJ Twello
Telefoon 0571 - 27 14 83
Fax 0571 - 27 10 36

Kamperfoeliestraat 17
7383 XS Voorst
Telefoon 0575 - 50 33 05

Luxe woningbouw
Aan- en verbouw
Complete badkamers
Utiliteitsbouw
Restaurant
Onderhoud

www.kwaliteitsbouwers.nl

ZEEFDRUKKERIJ KLUNDER

Gespecialiseerd in het drukken van:

- * Paraplu's * Katoenen/nylon tassen
- * Reclameborden * Stickers
- * Posters * Display's
- * Diverse Kunststoffen
- * Digitaal grootformaat printen op diverse materialen
- * En bekend met Speciale inktten.
b.v. krasloten - geur en glitter inktten

Op www.eigenshirt.nl vindt u het drukken van:

- * Textiel: van t-shirts tot bedrijfskleding
t-shirts vanaf 1 exemplaar ook mogelijk

Oude Rijksstraatweg 19, Twello
Tel. 0571-276622
www.klunderzeefdruk.nl

Kapsalon Koolman

Tel. 0571 - 271423 - Stationsstraat 1
7391 EG Twello

meer dan 225 jaar

- ontwerp/dtp/webdesign
- kopiëren zw/w en kleur
- grootformaat zw/w en kl
- textielbedrukking
- inbinden studiemateriaal
- lamineren klein en groot
- print je eigen behang
- pop-up doek incl. display

Van Ghentstraat 25 | 7391 CR TWELLO | T 0571-271104
F 0571-273432 | E info@riwa-copy.nl | www.riwaprintendesign.nl

Het ontbrekende puzzelstukje voor al uw print- en inbindwerk

Bakker Bril Voorst

Het ruim twee eeuwen oude pand van bakker Bril is nog steeds (na enkele verbouwingen) in gebruik.

Het pand staat op de monumentenlijst. De bakkerij bestaat meer dan 150 jaar en zoon Paul is de 5e generatie Bril.

Het bedrijf is tegenwoordig uitgebreid met een koffie/theeschenkerij waar fietsers en wandelaars een welkome pauze kunnen houden. De bakkerij is geregeld doel van excursies.

Er gaan dan steevast eigengemaakte producten mee naar huis.

Foto uit 1960,
bakker Bril met de bestelauto op weg om brood te bezorgen.

Hof van Twello

Rijksstraatweg 17a - 7391 MH Twello
Tel. 0571-270014
www.hofvantwello.nl

Voor Catering en Blote Voetenpad:
06-12635320
info@hofvantwello.nl

Geopend:
Dinsdag t/m zondag van 10.00 tot 17.00 uur.

Van 1 november tot 21 maart dinsdag en zondag gesloten.

Lekker | | | Lokaal

Al meer dan 800 jaar wordt er geboerd op de grond waar nu Hof Van Twello gevestigd is. En dat niet zonder reden. In de bodem bevinden zich leem en oerlagen die het waterhoudend vermogen van de grond verhogen. En dat was veel waard in een tijd zonder beregeningsinstallaties. Nog steeds profiteren wij van deze bodem-eigenschap. Onze wijngaard bijvoorbeeld groeide zeer voortvarend weg, en ook onze groenten, kleinfruit en boomgaarden hebben elk seizoen baat bij deze prima grond. Het bewijs leveren wij elke week in onze streekwinkel waar niet alleen onze eigen producten maar ook die van andere ambachtelijke producenten uit de streek te koop zijn. Van karnemelk tot geitenkaas, van hertenvlees tot de heerlijkste biefstukken. Ook voor al uw catering staan wij klaar!

Informeer hier eens naar: info@hofvantwello.nl

Elke dag een streekmenu